

กระบวนการค้นคว้าเชิงสืบสวนไทยในยุควารสารศาสตร์ดิจิทัล

วันที่รับบทความ: 5 พฤษภาคม 2564 / วันที่แก้ไขบทความ: 13 กรกฎาคม 2564 / วันที่ตอบรับบทความ: 29 เมษายน 2565

มนตรี จุยม่วงศรี
พิทักษ์ศักดิ์ ติศาภาคย์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ใช้คำว่า “กระบวนการค้นคว้า” ซึ่งเป็นทักษะแม่บททางความคิดอันเป็นต้นตอของกระบวนการในการมองโลกหรือความเป็นจริงที่ยอมรับของสังคมทั้งในเรื่อง “วิธีคิด” “วิธีปฏิบัติ” และ “วิธีให้คุณค่า” มาใช้เป็นกรอบในการศึกษาชาวเชิงสืบสวนด้วยวิธีการสัมภาษณ์นักข่าว ผู้บริหารองค์กรข่าว และผู้เกี่ยวข้องกับข่าวกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนผู้ผลิตและนำเสนอข่าวทางเฟซบุ๊ก จำนวนรวม 38 คน รวมถึงการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวเชิงสืบสวนที่ได้รับรางวัลข่าวยอดเยี่ยมระดับชาติจากสถาบันต่าง ๆ จำนวนรวม 19 ชิ้นข่าว ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า กระบวนการค้นคว้าเชิงสืบสวนของไทยทั้งในเชิงหลักการ อุดมการณ์ และการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดจนสื่อกระแสหลักให้ความสำคัญในการผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนที่มีเนื้อหาเปิดโปงการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมน้อยลง ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อบทบาทการเป็นสุนัขเฝ้าบ้านตามทฤษฎีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชน อีกทั้งการกำหนดวาระข่าวสารตามแนวคิดที่ได้รับการยอมรับในทางวารสารศาสตร์ดังที่เคยเป็นมา นั้น ไม่ได้เป็นหน้าที่ของสื่อกระแสหลักอีกต่อไป แต่กลับถูกท้าทายด้วยอิทธิพลของเทคโนโลยีและรูปแบบการสื่อสารที่ปึกหนูดอยู่บนฐานของดิจิทัล ประชาชนมีช่องทางหลากหลายและมีอำนาจในการส่งสาร ขณะที่องค์กรข่าวเองต่างต้องดิ้นรนและดำเนินงานเพื่อความอยู่รอด

คำสำคัญ: กระบวนการค้นคว้า, ชาวเชิงสืบสวน, การเปลี่ยนแปลงทางวารสารศาสตร์

มนตรี จุยม่วงศรี (นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, พ.ศ. 2558; Email: Mr.montree.j@live.com) และพิทักษ์ศักดิ์ ติศาภาคย์ (Ph.D. Media Studies, SOAS, UK, 2015) อดีตผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาเอก สาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของคู่มือฉบับที่ เรื่อง “กระบวนการค้นคว้าเชิงสืบสวนไทยในยุควารสารศาสตร์ดิจิทัล” ของมนตรี จุยม่วงศรี ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ศักดิ์ ติศาภาคย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และได้รับผลการประเมินระดับ “ดีมาก”

Paradigm of Thai Investigative News in Digital Journalism Era

Received: May 5, 2021 / Received in revised form: July 13, 2021 / Accepted: April 29, 2022

*Montree Juimongsri
Phithaksak Thisaphak*

Abstract

This research applies the term ‘paradigm’ - which conceptually is a set of thought patterns, methods, and perspective towards a perception of reality - to the examination of investigative news in Thailand. In-depth interview with thirty-eight leading news professionals and news media specialists as well as the so-called ‘citizen journalists’ from seven Facebook Fan Pages was conducted. Additionally, content analysis of nineteen award-winning investigative news coverage between 2014 and 2019 was also employed. Findings show that the paradigm of Thai investigative news regarding principles, ideologies, and approaches immensely transform from what they have been. There has been a huge decline in a number of investigative news content produced and disseminated by mainstream news organisations. This situation, as a consequence, degrades the perceived role as a watchdog and the appreciation of social responsibility theory among journalists. Moreover, the agenda-setting function which has been noticeably accredited to mainstream news media is challenged by that of alternative journalism in the digital social platforms where everyone can spread information and become a journalist, while, at the same time, the mainstream ones are struggling in profit and do their best for business survival.

Keywords: Paradigm, Investigative news, Transformation of Journalism

Montree Juimongsri, (M.A. Communication Arts, Dhurakij Pundit University, Thailand, 2015; Email: Mr.montree.j@live.com) and Phithaksak Thisaphak (Ph.D. Media Studies, SOAS, UK, 2015) formerly the director of Ph.D. Program in Communication Arts at Dhurakij Pundit University, Thailand

This research article was excerpted from Montree Juimongsri’s doctoral dissertation of which it was awarded “excellence” and supervised by Assistant Professor Dr. Phithaksak Thisaphak.

บทนำ

คำว่า “กระบวนทัศน์” หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Paradigm” ถูกกล่าวถึงในแวดวงวิชาการอย่างกว้างขวางมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 58 ปีแล้ว นับตั้งแต่ โทมัส เอส. คูห์น (Thomas S. Kuhn) นักประวัติศาสตร์ด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นต้นตำรับของการใช้คำว่า “Paradigm” หรือ “กระบวนทัศน์” ได้เริ่มต้นเปิดประเด็นนำคำนี้มาอธิบายตีความให้ความหมายเชิงวิชาการในหนังสือชื่อ “Structure of Scientific Revolution” ในปี ค.ศ.1962 ว่า “กระบวนทัศน์” มีลักษณะสำคัญสองด้าน คือ เป็นกรอบความรู้ กรอบวิธีคิด หรือเป็นความเชื่อ ค่านิยม วิธีการ ที่คนในวงการเดียวกันยึดถือร่วมกันคล้ายกับคำว่า “โลกทัศน์” (ชาย โปริสิตา, 2547) สำหรับกระบวนกรทำงานของคำว่า “กระบวนทัศน์” ตามแนวคิดของ โจเอล อาร์เธอร์ บาร์เกอร์ (Joel Arthur Barker) ผู้เขียนหนังสือ Paradigms : Business of Discovering the Future ระบุว่า เป็นชุดของกฎและกติกา ทำหน้าที่ 2 ประการ คือ (1) วางหรือกำหนดกรอบ (2) บอกเราว่า “ควรจะทำอะไรปฏิบัติอย่างไรภายในกรอบเพื่อให้เกิดความสำเร็จ” รวมไปถึง “เราวัดความสำเร็จนั้นอย่างไร” ถูกนำไปใช้อ้างอิงในงานวิจัยหัวข้อเกี่ยวกับกระบวนทัศน์มากที่สุด (วันชัย วัฒนศัพท์, 2546)

ภายใต้ความหมายและกระบวนกรทำงานของคำว่า “กระบวนทัศน์” ดังกล่าว หากนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาเรื่อง “ข่าว” ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของสื่อมวลชนในการเผยแพร่ข้อเท็จจริงเรื่องใดเรื่องหนึ่งต่อสาธารณะ จะพบว่าหลักการทางด้านวารสารศาสตร์ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการเสนอข่าวและสถานการณ์ปัจจุบันให้ผู้อ่านได้รับรู้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง เที่ยงธรรม (มาลี บุญศิริพันธ์, 2556) มักจะถูกกล่าวถึงจากคนในแวดวงวิชาชีพสื่อมวลชนว่าเป็นกรอบความรู้ กรอบวิธีคิด และกรอบวิธีการทำงานข่าวของสื่อมวลชนที่ยึดถือกันมาโดยตลอด

ขณะที่ “ข่าวเชิงสืบสวน” เป็นประเภทข่าวที่ได้รับการยอมรับทั้งจากคนในแวดวงวิชาชีพสื่อมวลชนและสังคมไทยว่าเป็นตัวแทนบทบาทการทำหน้าที่ภายใต้หลักการและปรัชญาวารสารศาสตร์โดยสมบูรณ์ เนื้อหาข่าวประเภทนี้ที่นำเสนอส่วนใหญ่จะเป็นข่าวหนัก รูปแบบการ

รายงานข่าวจะมุ่งเน้นกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะออกมาตีแผ่ให้สาธารณชนได้รับรู้รับทราบจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังแสดงออกถึงพลังอำนาจของข่าวสาร และสะท้อนบทบาท อิทธิพลของสื่อมวลชนในการต่อสู้เพื่อความถูกต้อง เป็นธรรม กำจัดคนชั่ว และพฤติกรรมฉ้อฉล ทำให้เกิดความโปร่งใส อันเป็นอุดมการณ์ของสื่อมวลชนกระแสหลักทุกแขนงไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ (สมหมาย ปาจิณฉัตร, 2537, น. 25) และยังมีส่วนสำคัญในการสร้างความรู้ สร้างปัญญาให้ประชาชน (ประเวศ วะสี อ้างถึงใน เสนาะ สุขเจริญ, 2548, น. 9) รวมไปถึงพัฒนาประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย และนั่นเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้นักสื่อสารมวลชนมักถูกเรียกร้องจากนักวิชาการและคนในสังคมทุกชั้นชนให้ทำข่าวเชิงสืบสวนกันมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงกาลปัจจุบัน

ทว่าหลังการมาของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ในรูปแบบของดิจิทัล ซึ่งมีลักษณะเด่นที่ถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์แบ่งแยกจากสื่อชนิดอื่น คือ การเข้ารหัสเป็นตัวเลขรหัสฐานสองในรูปแบบตัวเลข 0 และ 1 ที่ไม่ว่าตัวเลขแทนค่าข้อมูลจะมีกี่ตัวก็หลักก็ตาม ส่งผลทำให้ข้อมูลหรือเนื้อหาที่มีอยู่ในสื่อสามารถบีบอัดและจัดเก็บได้ในพื้นที่ขนาดเล็กและนำเสนอได้หลากหลายช่องทาง ขณะที่การเข้าถึงก็ทำได้รวดเร็ว เกิดการหลอมรวมสื่อ สร้างประโยชน์มหาศาลทั้งในด้านกระบวนการผลิตและด้านการเผยแพร่ได้อย่างทันทีทันใด (พิทักษ์ศักดิ์ ทิศภาคย์, 2561) และผลจากการที่เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต เข้ามามีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสื่อดิจิทัลให้รวดเร็ว ลึก กว้าง และง่ายขึ้นกว่าในอดีต ยิ่งช่วยเสริมพลังให้นักข่าวหรือนักสื่อสารมวลชนได้ทั้งเรื่องของเวลา เรื่องของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลได้จากทุกแห่งในโลก ขณะที่ค่าใช้จ่ายในการผลิตสารถูกลง เครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารก็สะดวก รวดเร็ว ใช้ง่าย การสัมภาษณ์ ตัดต่อ ส่งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวผ่านมือถือได้รวดเร็วไม่ว่าจะอยู่ที่ใดก็ตาม รูปแบบการสื่อสารเปลี่ยนไปในลักษณะการสื่อสารอย่างมีปฏิสัมพันธ์ และหลากหลายมิติ (interactive and

multidimensions) ไม่ใช้การสื่อสารทางเดียวอีกต่อไป ส่งผลทำให้ผู้รับสารหรือผู้บริโภคข่าว นอกจากจะสามารถเข้าไปร่วมแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ข่าวที่นำเสนอผ่านสื่อออนไลน์แล้ว ยังสามารถเปลี่ยนบทบาทมาเป็น “นักข่าวพลเมือง” (Citizen Journalist) กลายเป็นผู้ร่วมผลิตและนำเสนอเนื้อหาเช่นเดียวกับ “คนข่าวมืออาชีพ” (วิทยาดารงเกียรติศักดิ์, 2554) ส่งผลให้กระบวนการทำงานข่าวของบุคลากรในองค์กรสื่อสารมวลชนเปลี่ยนแปลงไป รวมถึงไปถึงวิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่ากับ “ข่าวเชิงสืบสวน” ของผู้เกี่ยวข้องแต่ละกลุ่ม ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

นักข่าว

ปัจจุบันนักข่าวรุ่นใหม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าขาดทักษะความรู้ ตลอดจนเทคนิควิธีการทำงานข่าวเชิงสืบสวน อันเป็นผลสืบเนื่องจากภารกิจงานข่าวแต่ละวันที่ถูกใช้ไปกับการวิ่งไล่ตามสัมภาษณ์ความเห็นบุคคลมีชื่อเสียงที่ตกเป็นกระแสข่าวรายวันทั่วไป ไม่สามารถปฏิเสธหรือทำข่าวประเด็นอื่นนอกเหนือจากคำสั่งกองบรรณาธิการได้ การทำงานข่าวในภาคสนามมีลักษณะเป็นการจับกลุ่มรวมตัวของนักข่าวเพื่อช่วยกันทำข่าว แบ่งข่าวเพื่อป้องกันปัญหาไม่ให้ตกข่าว ขณะที่การทำข่าวแบบเจาะลึกด้วยตัวนักข่าวเพียงคนเดียวที่เป็นจุดเริ่มต้นในการทำข่าวเชิงสืบสวนไม่ค่อยปรากฏให้เห็น อุดมการณ์ในการทำข่าวเพื่อรักษาผลประโยชน์สาธารณะ ความรู้สึกไม่พอใจเวลาที่มีเรื่องไม่ถูกต้องไม่เป็นธรรมในสังคมที่เป็นแรงผลักดันสำคัญในการเข้าไปตรวจสอบนำความจริงที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังออกมาเปิดเผยต่อสาธารณะค่อย ๆ เลือนหายไป (เสนาะ สุขเจริญ, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2561)

ผู้บริหารองค์กรสื่อสารมวลชน

ในอดีตที่ผ่านมา ผู้บริหารองค์กรสื่อสารมวลชนมักเห็นว่าเสน่ห์ของการนำเสนอข่าวอยู่ที่การทำข่าวเชิงสืบสวน โดยเฉพาะในส่วนของหนังสือพิมพ์ที่ทุกฉบับให้ความสำคัญกับการรายงานข่าวเชิงสืบสวนมากเป็นพิเศษ เพราะเป็นการสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง ข่าวเชิงสืบสวนจึงเป็นความคาดหวังของกองบรรณาธิการที่ต้องการจากนักข่าวและสนับสนุนให้นักข่าวทำข่าวประเภทนี้ นโยบายข่าวให้ความสำคัญกับการรายงานข่าวเชิงสืบสวนเป็นอย่างมาก มีการนำเสนออย่างสม่ำเสมอ มีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้

เกี่ยวกับการรายงานข่าวเชิงสืบสวนแก่ผู้สื่อข่าวในสังกัด ทั้งจัดฝึกอบรมภายในหน่วยงาน หรือจัดส่งผู้สื่อข่าวไปฝึกอบรมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ทัศนัยนต์ วาหารักษ์, 2554) ขณะที่หนังสือพิมพ์บางฉบับจัดตั้งทีมงานเฉพาะกิจเพื่อทำข่าวเชิงสืบสวนเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่กระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนในปัจจุบันกลับถูกใช้ไปกับการติดตามนำเสนอข่าวกระแสรายวันทั่วไปที่อยู่ในความสนใจของผู้ชมผู้อ่านตามนโยบายข่าวขององค์กรสื่อสารมวลชนเป็นสำคัญแทน (ปรเมศวร์ เหล็กเพชร, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2561)

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวน

สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวน ทั้งบุคลากรในองค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชน นักวิชาการด้านวารสารศาสตร์ แหล่งข่าว ผู้ตกเป็นข่าว บุคคลหรือหน่วยงานผู้ให้การสนับสนุนการทำข่าวนั้น ผลจากการที่องค์กรสื่อสารมวลชน เปลี่ยนนโยบายการทำข่าวมุ่งเน้นนำเสนอข่าวกระแสรายวันตามความสนใจของคนในสังคม เพื่อสร้างผลตอบแทนทางธุรกิจเป็นหลัก ทำให้มุมมองเกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ ก็เริ่มเปลี่ยนไปเช่นกัน แหล่งข่าว ทั้งในส่วนนักการเมือง ข้าราชการ เริ่มไม่ให้ข้อมูลสนับสนุนการทำข่าว หน่วยงานตรวจสอบนำข้อมูลข่าวไปใช้ขยายผลการสอบสวนทางคดีน้อยลง มีหน้าข้าราชการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนยังถูกมองว่ามีลักษณะเลือกข้าง มีผลประโยชน์ทับซ้อนจากการนำเสนอข่าวอีกด้วย (วรพจน์ ยศะทัตต์, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2561) ส่วนภารกิจงานสนับสนุนฝึกอบรมให้ความรู้ในการทำข่าวเชิงสืบสวนขององค์กรวิชาชีพก็มีปัญหาเกิดขึ้นเช่นกัน จากการสำรวจข้อมูลของผู้วิจัยพบว่า การจัดฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการทำข่าวเชิงสืบสวนแก่นักข่าวรุ่นใหม่ไม่ได้ดำเนินการกันมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว เนื่องจากไม่มีทุนสนับสนุนเพียงพอ (เทียมใจ ทองเมือง, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2561)

ผู้ผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนทางเฟซบุ๊ก

ในส่วนของประชาชน ในฐานะ “ผู้รับสาร” ที่มีช่องทางการสื่อสารเป็นของตนเองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ดูเหมือนว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับ “วิธีคิด” “วิธีปฏิบัติ” และ “วิธีให้คุณค่า” ต่อข่าวเชิงสืบสวนอย่างมี

นัยยะสำคัญ การเกิดขึ้นของแฟนเพจเฟซบุ๊กนับเป็นยุคทองของผู้ดูแลรับผิดชอบแฟนเพจเฟซบุ๊ก หรือที่เรียกว่า “แอดมินเพจเฟซบุ๊ก” หลายแห่งที่ถือกำเนิดขึ้นมาด้วย ถูกยกย่องให้เป็นผู้ทรงอิทธิพลในโลกออนไลน์ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาระข่าวสารในสังคม และยังมีศักยภาพในการแสวงหาข้อมูลเพื่อตรวจสอบนักการเมืองได้ไม่แตกต่างจากนักข่าวมืออาชีพ ทั้งที่บุคคลกลุ่มนี้ไม่ได้เรียนจบหลักสูตรทางด้านวารสารศาสตร์มาโดยตรง ตัวอย่างเช่น กรณีข่าวนาฬิกาหรู พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ที่เพจเฟซบุ๊ก “CSILA” ใช้วิธีการหาข้อมูลจากคนในสังคม (Crowdsourcing) มาตรวจสอบยืนยันหลักฐานนาฬิกาหรูของพล.อ.ประวิตร ที่ไม่ได้แจ้งแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้มากถึง 25 เรือน (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2560)

ขณะที่หน่วยงานตรวจสอบของรัฐอย่างสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ก็ให้การสนับสนุนการนำเสนอข้อมูลการทุจริตคอร์รัปชันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในชื่อเพจ “ชมรม strong ด้านทุจริตประเทศไทย” เช่นเดียวกับองค์การภาคเอกชนอย่างองค์การต่อต้านคอร์รัปชัน (แห่งประเทศไทย) ก็ให้การสนับสนุนเพจ “ปฏิบัติการหมาเฝ้าบ้าน” และ เพจ “ต้องแฉ” ที่ใช้วิธีการหาข้อมูลจากคนในสังคมเกี่ยวกับปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในเรื่องต่าง ๆ ด้วย นอกจากนี้การมาของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ยังช่วยสร้างโอกาสให้กับกลุ่มนักข่าวและอดีตนักข่าวในสื่อกระแสหลัก ได้มีโอกาสนำเสนอข้อมูลข่าวสารตามความต้องการของตนเอง รวมไปถึงข่าวเชิงสืบสวนในด้านต่าง ๆ ผ่านเพจเฟซบุ๊ก อาทิ เพจ “อีจัน” นำเสนอข่าวเจาะลึกเรื่องอาชญากรรม เพจ “สำนักข่าวชายขอบ” นำเสนอข้อมูลเชิงลึกเรื่องสิ่งแวดล้อม และกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึง เพจ “The Reporters” ของ ฐปนีย์ เอียดศรีชัย ผู้สื่อข่าวภาคสนามรายการข่าว 3 มิติทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ที่นำเสนอข่าวเจาะลึกเรื่องการเมืองและสังคม

ดังนั้น ท่ามกลางสภาวะการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง “วิธีคิด” “วิธีปฏิบัติ” และ “วิธีให้คุณค่า” เกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวนของผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ แบบทั้งองค์คาพยพ

ที่กำลังส่งผลกระทบต่อข่าวเชิงสืบสวนของไทย อันเป็นผลสืบเนื่องภายหลังการมาของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ดังที่ฉายภาพให้เห็นไปแล้ว จึงนำมาสู่คำถามสำคัญที่ว่าในยุคสื่อดิจิทัลปัจจุบันกระบวนการทัศน์ข่าวเชิงสืบสวนของกลุ่มบุคลากรผู้ผลิตข่าวในสื่อกระแสหลัก ทั้งในส่วนของนักข่าว ผู้บริหารองค์การสื่อสารมวลชน รวมไปถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวนทั้งหลาย ที่เคยมีมุมมองว่าข่าวประเภทนี้เป็นตัวแทนที่แสดงถึงบทบาทการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนภายใต้หลักการและปรัชญาวารสารศาสตร์ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยหลักการเสนอข่าวและสถานการณ์ปัจจุบันให้ผู้อ่านได้รับรู้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง เที่ยงธรรม และยังมีส่วนสำคัญในการปกป้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะ แสดงออกถึงการทำหน้าที่สุนัขเฝ้าบ้าน คอยสอดส่องดูแลเฝ้าระวังระไว ตรวจสอบดูแลผลประโยชน์ของสังคมนั้น ยังคงเป็นไปตามกระบวนการทัศน์เดิมที่เคยเป็นมาหรือไม่ ขณะที่กลุ่มแอดมินเพจเฟซบุ๊กหลายแห่งที่ถือกำเนิดขึ้นมาในยุคสื่อดิจิทัลกลับมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาระข่าวสารในสังคม และยังสามารถใช้ทักษะกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนในการแสวงหาข้อมูลเพื่อตรวจสอบนักการเมืองไม่ต่างจากนักข่าวมืออาชีพ กระบวนการทัศน์ข่าวเชิงสืบสวนของคนกลุ่มนี้เป็นอย่างไร สะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างภายใต้หลักและปรัชญาวารสารศาสตร์ที่มีรากฐานมาอย่างยาวนาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการทัศน์ที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวนของนักข่าว ผู้บริหารองค์การข่าว และผู้เกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวนกลุ่มต่าง ๆ ในสื่อกระแสหลัก
2. เพื่อศึกษากระบวนการทัศน์ที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวนของผู้ผลิตข่าวเชิงสืบสวนที่นำเสนอทางเฟซบุ๊ก

คำถามวิจัย

งานวิจัยนี้ นำคำว่า “กระบวนการทัศน์” ซึ่งเป็นทัศนะแม่บททางความคิด อันเป็นต้นตอต่อเกิดของกระบวนการทางความคิดในการมองโลกหรือความเป็นจริงที่ยอมรับของชุมชน ทั้งในเรื่อง “วิธีคิด” “วิธีปฏิบัติ” และ “วิธีให้คุณค่า” มาใช้ทำหน้าที่วางหรือกำหนดกรอบในการศึกษาว่าการมา

ของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ในยุคดิจิทัลที่ส่งผลทำให้รูปแบบวิธีการสื่อสารของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปทั้งองค์ภาพพ จะส่งผลเปลี่ยนแปลงอย่างไรต่อกระบวนการทัศนข่าวเชิงสืบสวนในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่การหาคำตอบดังนี้

1. กระบวนการทัศนที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวนของนักข่าวผู้บริหารองค์การข่าว และผู้เกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวนกลุ่มต่าง ๆ ในสื่อกระแสหลักเป็นอย่างไร
2. กระบวนการทัศนที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวนของผู้ผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนทางเฟซบุ๊กเป็นอย่างไร

นิยามศัพท์

“กระบวนการทัศน” คือ ทัศนแบบททางความคิดอันเป็นต้นตอของกระบวนการทางความคิดในการมองโลกหรือความเป็นจริงที่ยอมรับของสังคม ในงานวิจัยนี้หมายถึง “วิธีคิด” “วิธีปฏิบัติ” และ “วิธีให้คุณค่า” ของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวน 2 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มสื่อกระแสหลัก ได้แก่ นักข่าว ผู้บริหารองค์การข่าว แห่ข่าว ผู้ตกเป็นข่าว และบุคคลหรือองค์การผู้ให้การสนับสนุนการทำข่าว 2. กลุ่มสื่อเฟซบุ๊ก ได้แก่ ผู้บริหารเพจ เจ้าของเพจ ผู้ผลิต และผู้นำเสนอข่าวในเพจ

“วิธีคิด” คือ หลักการหรือเหตุผลทางวัฒนธรรมที่ให้คุณค่าและความหมายต่ออุดมการณ์ในการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม (คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ อ้างถึงใน สุดาพร พินิจมนตรี, 2548) มาจากการหล่อหลอม สังคมและเรียนรู้โดยการใช้ชีวิตอยู่ในวัฒนธรรม และปรับเปลี่ยนไปตามสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในช่วงเวลาหนึ่ง (สุดาพร พินิจมนตรี, 2548) ในงานวิจัยนี้หมายถึง วิธีคิดเกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวนของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งสองกลุ่ม ในเรื่องของความหมายข่าว เนื้อหาข่าว บทบาทและความสำคัญของข่าว

“วิธีปฏิบัติ” คือ การนำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับไปดำเนินการหรือกระทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามแผนที่กำหนดของบุคคลซึ่งอาจเกิดจากการสะสมประสบการณ์มาจากอดีตหรือเกิดจากการรับรู้ใหม่มา กำหนดเป็นแนวปฏิบัติตามความคิดเห็นเพิ่มเติมของตัวเอง จึงนำมาทดลองกระทำ และทำการประเมินผลเมื่อเห็น

ประโยชน์จึงยึดเป็นแนวปฏิบัติของตนเองต่อไป (ปารวีร์ บุษบาศรี, 2555) โดยมีทัศนคติเป็นตัวเร่งให้เกิดการปฏิบัติ ซึ่งความรู้จะไม่ถูกนำมาใช้หรือลงมือกระทำจนกว่าเกิดทัศนคติที่มากพอต่อการปฏิบัติ นั้น ๆ (Bloom อ้างถึงใน สุมิตรา ชูแก้ว และคณะ, 2553) ในงานวิจัยนี้ หมายถึง วิธีปฏิบัติของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวนทั้งสองกลุ่ม อันมีผลสืบเนื่องมาจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวน ได้แก่ วิธีการได้มาซึ่งประเด็นข่าว วิธีการแสวงหาข้อมูลเอกสารหลักฐาน และรูปแบบการนำเสนอข่าว

“วิธีให้คุณค่า” คือ สิ่งที่มีประโยชน์ มีลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นที่ยอมรับของคนส่วนมาก การตัดสินใจเลือกคุณค่ามีพื้นฐานมาจากความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ ศาสนา วัฒนธรรมอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นมนุษย์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2539; วิทย์ วิศทเวทย์, 2532; สิวลี สิริโล, 2542) ในงานวิจัยนี้ หมายถึง วิธีให้คุณค่าเกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวนของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งสองกลุ่มตามบทบาทหน้าที่ที่สะท้อนออกมาในเรื่องวัตถุประสงค์การทำข่าว นโยบายการทำข่าว การจัดประกวดข่าว การจัดฝึกอบรม การสนับสนุนงบประมาณ การมีส่วนร่วม และการสนับสนุนการผลิต

“ข่าวเชิงสืบสวน” คือ ข่าวที่มุ่งเน้นกระบวนการแสวงหาข้อเท็จจริงหลักฐาน เพื่อนำมาใช้ในการตรวจสอบเปิดโปงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางใดทางหนึ่ง (Spark, Harris, & Mencher อ้างถึงใน สุรสิทธิ์ วิทยาวิรัฐ, 2560, น.129-132; มนตรี จุยม่วงศรี, 2558) ในงานวิจัยนี้ ข่าวเชิงสืบสวนแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะของผู้ผลิตและช่องทางในการเผยแพร่ ประกอบด้วย

(1) ข่าวที่ผลิตขึ้นตามขั้นตอนและหลักการทางวารสารศาสตร์ ซึ่งบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเป็นนักวิชาชีพในองค์การสื่อสารมวลชนด้านข่าว และนำเสนอในสื่อกระแสหลัก ได้แก่ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และเว็บไซต์ของสำนักข่าวนั้น

(2) เนื้อหาหรือข้อความที่ผลิตขึ้นโดยอาศัยขั้นตอนและหลักการทางวารสารศาสตร์หรือไม่ก็ได้ อีกทั้งผลิตโดยนักวิชาชีพด้านข่าวหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ เนื้อหาหรือข้อความนั้นมีการสืบค้น ระดมข้อมูลเชิงลึกเข้าข่ายเป็นข่าวเชิงสืบสวน

และนำเสนอในเพจเฟซบุ๊กที่ไม่ได้กำหนดบทบาทตนเองอย่างชัดเจนว่าเป็นสำนักข่าว

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับหลักการทางวารสารศาสตร์ วารสารศาสตร์ดิจิทัล ทั้งแนวคิดข่าวเชิงสืบสวน แนวคิดข่าวและคุณค่าข่าว แนวคิดเครือข่ายสังคมออนไลน์ ทฤษฎีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ผู้เฝ้าประตูข่าวสาร การกำหนดระเบียบวาระข่าวสาร วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล และทฤษฎีเชิงวิพากษ์ที่ว่าด้วยเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสารของมนุษย์เพื่อใช้วางกรอบในการศึกษากระบวนการทั้ง 3 มิติ คือ “วิธีคิด” ที่สะท้อนออกมาในเรื่อง ความหมายข่าว เนื้อหาข่าว บทบาทและความสำคัญของข่าว “วิธีปฏิบัติ” ที่สะท้อนเรื่องวิธีการได้มาซึ่งประเด็นข่าว วิธีการแสวงหาข้อมูลเอกสารหลักฐาน รูปแบบการนำเสนอ และ “วิธีให้คุณค่า” ที่สะท้อนออกมาในเรื่องวัตถุประสงค์การทำข่าว การกำหนดนโยบายการทำข่าว การจัดประกวดข่าว การจัดฝึกอบรม การสนับสนุนงบประมาณ การมีส่วนร่วมมีความร่วมมือสนับสนุนการผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวน ตามบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องแต่ละกลุ่ม โดยแนวคิดและทฤษฎีเหล่านี้ รวมไปถึงงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้อง ยังถูกนำมาใช้ในการออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และใช้อภิปรายข้อค้นพบจากการวิจัยเพื่อพิจารณาว่า หลังการมาของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ในยุคดิจิทัลที่ส่งผลทำให้รูปแบบวิธีการสื่อสารของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปนั้น ได้ส่งผลเปลี่ยนแปลงอย่างไรต่อกระบวนการข่าวเชิงสืบสวนของผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์และคำถามวิจัยที่ตั้งไว้

ระเบียบวิธีวิจัย

การคัดเลือกข่าวและผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant)

ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการคัดเลือกแบบเจาะจงจากข่าวเชิงสืบสวนที่ได้รับรางวัลข่าวยอดเยี่ยมระดับชาติจาก 3 สถาบัน ได้แก่ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ ช่วงระหว่างปี 2557 ถึง 2562¹ ซึ่งพบว่ามียังจำนวนทั้งสิ้น 19 ชิ้นข่าวจากสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ทั้งจากสถานีที่บริหารกิจการในเชิงพาณิชย์และสถานีที่บริหารกิจการในรูปแบบเฉพาะ กล่าวคือ องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ไทยพีบีเอส) และสื่อเว็บไซต์จากสำนักข่าวชั้นนำต่าง ๆ

จากข่าวสืบสวนจำนวน 19 ชิ้นข่าวนี้นำมาซึ่งชื่อของนักข่าวเจ้าของผลงาน และชื่อบรรณาธิการหรือผู้บริหารองค์การระดับสูง จนนำไปสู่การขยายเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องกับข่าวนั้น ๆ ได้แก่ ชื่อแหล่งข่าว ชื่อหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ปรากฏอยู่ในข่าว ตลอดจนชื่อนักวิชาการด้านวารสารศาสตร์และชื่อบุคคลผู้มอบรางวัล รวมทั้งสิ้น 31 คนที่ผู้วิจัยได้ติดต่อไปขอสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ด้วยชุดคำถามแบบกึ่งมีโครงสร้าง อีกทั้งยังได้นำข่าวสืบสวนทั้ง 19 ชิ้นข่าวนั้นมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพิ่มเติมอีกด้วย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้คัดเลือกแบบเจาะจงเพจเฟซบุ๊กที่เคยมีผลงานการผลิตและนำเสนอเนื้อหาในลักษณะข่าวสืบสวนซึ่งพบว่ามีจำนวน 7 เพจ² ผู้วิจัยได้ติดต่อเพื่อขออนุญาตเข้าพบและสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าของเพจหรือผู้บริหารเพจทั้ง 7 คนนั้น พร้อมกับวิเคราะห์เนื้อหาจากข่าวที่เผยแพร่อยู่ในเพจนั้นด้วยเช่นกันโดยให้เจ้าของเพจหรือผู้บริหารเพจเป็นผู้คัดเลือกข่าวให้

¹ เหตุที่กำหนดช่วงเวลาพิจารณาข่าวยอดเยี่ยมเริ่มในปี 2557 เนื่องจากในปีดังกล่าวเป็นครั้งแรกของประเทศไทยที่มีการประมูลคลื่นความถี่เพื่อประกอบกิจการสถานีโทรทัศน์ดิจิทัล จนกระทั่งถึงปี 2562 ซึ่งเป็นปีแรกที่ผู้วิจัยเริ่มเขียนดัชนีนิพนธ์

² เพจเฟซบุ๊กทั้ง 7 แห่ง ได้แก่ (1) เพจ “CSI LA” (2) เพจ “อีจัน” (3) เพจ “ปฏิบัติการหมาเฝ้าบ้าน” (4) เพจ “ต้องแฉ” (5) เพจ “The Reporters” (6) เพจ “สำนักข่าวชายขอบ” (7) เพจ “ชมรม strong ด้านทุจริตประเทศไทย”

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเหล่านั้น จำนวนรวมทั้งสิ้น 38 คนแบบเผชิญหน้าเป็นรายบุคคล ในช่วงเดือนสิงหาคม 2562 ถึงเดือนมีนาคม 2563

การประมวลข้อมูล

หลังเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยพิมพ์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ลงในเอกสาร จากนั้น แจงนับและจัดกลุ่มคำตอบโดยบรรจุข้อค้นพบลงในตารางซึ่งมีการเรียงลำดับกลุ่มคำตอบที่มีความถี่มากที่สุดไปยังน้อยที่สุด เมื่อได้ข้อค้นพบตามตารางในเชิงปริมาณแล้ว ผู้วิจัยจึงได้พรรณนาความเป็นเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ รายชื่อและสังกัดของผู้ให้ข้อมูลแต่ละท่าน ผู้วิจัยได้ประมวลไว้ในตอนท้ายของบทความแล้ว

ในส่วนของการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยพิมพ์ข้อมูลที่ได้รับจากเนื้อหาข่าวลงในเอกสาร จากนั้น แจงนับและจัดกลุ่มคำตอบโดยบรรจุข้อค้นพบลงในตารางซึ่งมีการเรียงลำดับชุดข้อมูลที่มีความถี่มากที่สุดไปยังน้อยที่สุด เมื่อได้ข้อค้นพบตามตารางในเชิงปริมาณแล้ว ผู้วิจัยจึงได้พรรณนาความเป็นเชิงคุณภาพเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประหยัดพื้นที่ที่มีจำกัดของการนำเสนอบทความ ผู้วิจัยจะขอนำเสนอเฉพาะผลการศึกษาที่ประมวลมาแล้วในลักษณะเชิงคุณภาพ โดยไม่ได้นำข้อค้นพบตามตารางในเชิงปริมาณมาแสดงไว้ในบทความวิจัยนี้

ผลการศึกษา

กระบวนทัศน์ของนักข่าวในสื่อกระแสหลักที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวน

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนทัศน์ที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวนของนักข่าว เริ่มเปลี่ยนแปลงจากกระบวนทัศน์เดิมที่เคยเป็นมาในอดีต ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการนำเสนอข่าวขององค์กรสื่อสารมวลชนต้นสังกัดที่เปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการการแข่งขันทางธุรกิจในสื่อดิจิทัล

กระบวนทัศน์ด้านวิธีคิด นักข่าวส่วนใหญ่ มีมุมมองว่า ข่าวเชิงสืบสวนในปัจจุบันเป็นข่าวที่มุ่งนำเสนอข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เจาะลึกมากกว่าข่าวทั่วไป หรือที่เรียกว่าข่าวรายวันทั่วไป นำมาเสนอตีแผ่เดือนกึ่งให้สังคมได้รับรู้รับทราบ แต่เนื้อหาข่าวไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน เพราะข่าวเชิงสืบสวนเป็นกระบวนกร

ทำงานข่าวที่สามารถนำไปปรับใช้ได้กับเนื้อหาทุกประเภท ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ให้นักข่าวมีมุมมองลักษณะนี้ เป็นผลมา

จากนโยบายการนำเสนอข่าวขององค์กรสื่อสารมวลชนที่สังกัดอยู่ไม่ได้เน้นเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันเป็นหลัก แต่เน้นการนำเสนอข่าวที่จะต้องมีความกระตือรือร้นทางสังคมจนเป็นที่กล่าวถึงในหมู่สาธารณชนและมีพลังมากพอถึงขั้นที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายได้ นอกจากนี้ อีกปัจจัยหนึ่งยังเป็นเรื่องความสนใจส่วนตัวในการทำข่าว เพราะนักข่าวบางรายก็ไม่ชอบทำข่าวที่มีเนื้อหาเจาะจงไปที่เรื่องทุจริตคอร์รัปชัน แต่เป็นประเด็นใด ๆ ก็ตามที่ทำให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้างมากกว่า

ส่วนมุมมองเกี่ยวกับเรื่องบทบาทและความสำคัญของข่าวนั้น นักข่าวส่วนใหญ่มีมุมมองว่า ข่าวเชิงสืบสวนยังเป็นข่าวที่แสดงบทบาทหน้าที่การเป็นสุนัขเฝ้าบ้าน ปกป้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะ แต่ปัจจุบันบทบาทส่วนนี้กำลังถูกลดทอนลงจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ (1) องค์กรสื่อสารมวลชนให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวตามกระแสรายวัน หรือที่เรียกว่าข่าวดราม่าที่ได้รับความนิยมจากผู้ชมผู้อ่านเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เนื้อหาข่าวไม่ได้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องผลประโยชน์สาธารณะ อาทิ ข่าวศึกแย่งชิงการเป็นเจ้าของลิโอเนลเมสซีของบาร์เซโลนา 30 ล้านบาท (2) สื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะเฟซบุ๊กที่มีอำนาจในการกำหนดวาระข่าวสารทางสังคมมากกว่าสื่อมวลชนกระแสหลัก สิ่งที่เห็นได้ชัดคือ ประเด็นข่าวไม่ได้ถูกกำหนดจากองค์กรสื่อสารมวลชนด้านข่าว แต่กลับมาจากกระแสความเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นที่นำเสนอกันในสื่อสังคม เห็นได้จากการที่สื่อมวลชนกระแสหลักมักจะนำข้อมูลในเฟซบุ๊กที่ได้รับความสนใจมาเสนอต่ออยู่บ่อยครั้ง ขณะที่องค์กรสื่อสารมวลชนบางแห่งก็ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลหรือประเด็นข่าวที่อยู่ในความสนใจของคนในโลกออนไลน์มาใช้ในการกำหนดประเด็นข่าวเพื่อผลิตและนำเสนอต่อสาธารณะด้วย ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัยนี้ ล้วนมีผลเชื่อมโยงมาจากนโยบายการนำเสนอข่าวขององค์กรสื่อสารมวลชนที่เปลี่ยนแปลง มุ่งเน้นการนำเสนอข่าวที่รวดเร็ว ผลิตเนื้อหาข่าวตามความสนใจของผู้บริโภค เพื่อรองรับการแข่งขันทางธุรกิจที่มีความรุนแรง

กระบวนการทัศนด้านวิปฏิบัติ มีข้อค้นพบสำคัญว่า กระบวนการทำข่าวของนักข่าวในปัจจุบันมีลักษณะพึ่งพาแหล่งข่าวเป็นสำคัญ ทั้งการให้ช่วยยืนยันข้อมูลหรือการแจ้งเบาะแสข้อมูล นักข่าวบางรายยังให้สถานะแหล่งข่าวเป็นผู้ร่วมผลิตข่าวด้วย ส่วนการริเริ่มคิดประเด็นข่าวจากประสบการณ์ส่วนตัวของผู้สื่อข่าว ปรากฏให้เห็นเฉพาะในการทำงานของนักข่าวส่วนน้อยซึ่งมีอายุการทำงานมากกว่า 20 ปีขึ้นไปเท่านั้น

ส่วนวิธีการแสวงหาข้อมูลเอกสารหลักฐานต่าง ๆ นั้น แม้วิธีการได้มาซึ่งเอกสารหลักฐานต่าง ๆ จากแหล่งข่าวจะเป็นวิธีการที่ใช้มากที่สุด แต่การลงพื้นที่ก็ยังเป็นวิธีการสำคัญที่นักข่าวนำมาใช้ประกอบการทำข่าวเพื่อช่วยในการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้ในการทำข่าวให้มีความถูกต้องรอบด้านมากที่สุด ขณะที่การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่เข้ามาช่วยในกระบวนการสืบค้นข้อมูลขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของนักข่าวแต่ละคน และการสนับสนุนขององค์การสื่อสารมวลชนที่ตนสังกัด นอกจากนี้ นักข่าวที่มีความสามารถด้านภาษาอังกฤษจะได้เปรียบในการสืบค้นข้อมูลจากต่างประเทศ

ในส่วนรูปแบบการนำเสนอข่าวนั้น นักข่าวส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า การแบ่งข่าวเพื่อนำเสนอออกเป็นตอนๆ มีความเหมาะสมในการทำข่าวยุคสื่อปัจจุบัน ขณะที่การนำเสนอข่าวนอกเหนือจากการใช้ภาพถ่าย เอกสารหลักฐาน เพื่อยืนยันข้อเท็จจริงในข่าวแล้ว การจัดทำข้อมูลในรูปแบบอินโฟกราฟิก หรือคลิปวิดีโอช่วยในการอธิบายสรุปข้อมูลข่าวหรือสาระสำคัญในข่าวต่อผู้อ่านหรือผู้ชมข่าวได้มาก สะท้อนให้เห็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารใหม่เข้าช่วยในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร

กระบวนการทัศนด้านวิธีให้คุณค่า ที่สะท้อนผ่านวัตถุประสงค์การทำข่าวของนักข่าวส่วนใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ช่วยการตัดสินใจทำข่าวประเภทนี้มากที่สุด ก็คือ นโยบายการนำเสนอข่าวขององค์การสื่อสารมวลชนที่ตนสังกัดอยู่ เพราะถ้านโยบายไม่สนับสนุนให้มีการทำข่าวประเภทนี้ นักข่าวก็ไม่สามารถทำข่าวได้

อย่างไรก็ดี เกี่ยวกับวิธีให้คุณค่าต่อข่าวเชิงสืบสวนในส่วนของกลุ่มนักข่าวนั้น มีค้นข้อพบสำคัญว่า การมาของเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคปัจจุบันส่งผลทำให้

นักข่าวบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายการนำเสนอข่าวขององค์การสื่อสารมวลชน ที่เปลี่ยนนโยบายไปมุ่งเน้นการทำข่าวตามกระแสความสนใจของประชาชนเป็นหลัก ได้เริ่มหันไปจัดตั้งแฟนเพจเฟซบุ๊กเพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงลึกสำหรับข่าวที่ไม่สามารถนำไปเผยแพร่ในสื่อหลักขององค์การสื่อสารมวลชนที่ตนเองสังกัด และเตรียมที่จะใช้แฟนเพจเฟซบุ๊ก เป็นช่องทางในการประกอบอาชีพสื่อมวลชนต่อไปในกรณีที่ถูกปลดออกจากตำแหน่งงานอันเป็นผลจากปัญหาเศรษฐกิจ ข้อค้นพบในงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า แฟนเพจเฟซบุ๊กเป็นสื่อสังคมที่เปิดให้ใช้บริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นพื้นที่ให้บุคคลทั่วไปทำการผลิตและนำเสนอข้อมูลต่อสาธารณะได้ง่ายทั้งในรูปแบบข้อความ รูปภาพ และวิดีโอ ดูแลควบคุมเนื้อหาได้เพียงแค่มองคนเดียว และยังสามารถสร้างรายได้ผลตอบแทนจากค่าส่วนแบ่งโฆษณาร่วมกับเฟซบุ๊กได้อีกด้วย ต่างจากในอดีตที่การทำสำนักข่าวในสื่อหนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์ ต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก และต้องใช้บุคลากรทำงานจำนวนมาก

กระบวนการทัศนของผู้บริหารองค์การข่าวในสื่อกระแสหลักที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวน

ในขณะที่กระบวนการทัศนที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวนของนักข่าว เริ่มเปลี่ยนแปลงจากกระบวนการทัศนเดิมที่เคยเป็นมา ซึ่งเป็นผลจากนโยบายการนำเสนอข่าวขององค์การสื่อสารมวลชนที่เป็นไปเพื่อรองรับการแข่งขันทางธุรกิจในปัจจุบัน กระบวนการทัศนข่าวเชิงสืบสวนในส่วนของผู้บริหารฯ ก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน กล่าวคือ

กระบวนการทัศนด้านวิธีคิด กลุ่มบรรณาธิการ หรือผู้บริหารฝ่ายข่าวระดับสูง และเจ้าขององค์การสื่อสารมวลชนส่วนใหญ่ในงานวิจัยนี้ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ข่าวเชิงสืบสวน เป็นข่าวที่ใช้วิธีการสืบค้นข้อเท็จจริงเพื่อค้นหาคำตอบเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยใช้ข้อเท็จจริงประกอบเรื่อง “WHY” ในการตั้งคำถาม หรือตั้งสมมุติฐานข่าว เป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการทำข่าว และสามารถอธิบายความเข้าใจของข้อมูลให้คนเข้าใจได้โดยง่าย ส่วนเนื้อหาข่าวเชิงสืบสวนในปัจจุบัน ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันเท่านั้น เพราะกระบวนการในการทำข่าวสืบสวนนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกข่าว ซึ่งจะทำให้ผลงานข่าวชิ้นนั้น มีความลึก เกะติดต่อเนื่อง มีข้อมูลรอบด้าน มากกว่าแค่การนำเสนอข่าวทั่วไปที่มีองค์ประกอบ

เพียงว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไรเท่านั้น ขณะที่ข่าวที่อยู่กระแสวิษณุใจของคนทั่วไป ก็สามารถทำเป็นข่าวเชิงสืบสวนได้ และถ้ายิ่งข่าวเรื่องนั้นที่มีผลกระทบกับวิถีชีวิตประชาชนจำนวนมาก ก็จะช่วยสร้างความสนใจให้กับผู้อ่านผู้ชมต่อข่าวชิ้นนั้นได้มากขึ้น และเป็นผลดีต่อการทำธุรกิจสื่อมวลชนที่เน้นความรวดเร็วในการนำเสนอข่าวเป็นหลักด้วย

ส่วนข่าวเชิงสืบสวนมีเนื้อหาข่าวเกี่ยวกับการทุจริตนั้น กลุ่มบรรณาธิการหรือผู้บริหารฝ่ายข่าวระดับสูง และเจ้าขององค์การสื่อสารมวลชนทั้งหมดต่างยืนยันตรงกันว่า ยังคงให้ความสำคัญในการนำเสนอข่าวที่มีเนื้อหาประเภทนี้อยู่ แต่ตั้งอยู่บนเงื่อนไขที่ว่า ข่าวชิ้นนั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับหน่วยงานรัฐหรือเอกชน จะต้องมีความสำคัญหลักฐานประกอบชัดเจน และต้องเป็นเรื่องผลประโยชน์สาธารณะไม่ใช่เรื่องส่วนตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการถูกฟ้องร้องดำเนินคดี ที่ในปัจจุบันบทลงโทษทางกฎหมายมีความรุนแรงทั้งในทางคดีอาญา และการชดเชยค่าเสียหายในคดีแพ่งที่มีมูลค่าสูง

ในส่วนประเด็นเรื่องบทบาทและความสำคัญของข่าวนั้น กลุ่มบรรณาธิการ หรือผู้บริหารฝ่ายข่าวระดับสูง และเจ้าขององค์การสื่อสารมวลชนทั้งหมดในงานวิจัยนี้มีความเห็นเหมือนกันว่า ข่าวเชิงสืบสวนยังคงมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เป็นหมาเฝ้าบ้านเพื่อป้องกันรักษาผลประโยชน์สาธารณะ ถ้ามีประเด็นการทุจริตคอร์รัปชันใดที่มีความสำคัญ ก็พร้อมให้การสนับสนุนการทำข่าวของนักข่าวอย่างเต็มที่ เพราะยังมองเห็นคุณค่าความสำคัญของข่าวประเภทนี้ที่มีประโยชน์ต่อประเทศชาติอยู่ แต่ผลจากการที่ธุรกิจสื่อมวลชนในปัจจุบันมีการแข่งขันสูง เน้นความรวดเร็วในการนำเสนอข่าว ประกอบกับผู้ชมผู้อ่านข่าวให้ความสนใจเฉพาะตามกระแสเสียเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่การทำข่าวเชิงสืบสวนต้องใช้ระยะเวลา กำลังคนและงบประมาณค่อนข้างมาก ยิ่งเป็นข่าวที่มีเรื่องราวซับซ้อน จะยิ่งต้องมีการตรวจสอบข้อมูลให้รอบด้านก่อนนำเสนอ และต้องมีเอกสารหลักฐานยืนยันข้อเท็จจริงด้วย จึงทำให้องค์การสื่อสารมวลชนเลือกที่จะผลิตและนำเสนอข่าวตามกระแสก่อน

กระบวนการทัศน์ด้านวิปฏิบัติ กลุ่มบรรณาธิการหรือผู้บริหารฝ่ายข่าวระดับสูง และเจ้าขององค์การสื่อสารมวลชนยังคงยืนยันการให้อิสระในการทำงานแก่นักข่าวและกองบรรณาธิการ แต่ปัญหาที่พบในปัจจุบัน คือศักยภาพการทำงานของนักข่าว โดยเฉพาะกลุ่มนักข่าวใหม่ยังขาดประสบการณ์ ไม่สามารถคิดประเด็นข่าวที่แหลมคมได้ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องการขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน และการเปิดเผยข้อมูลสำคัญของหน่วยงานราชการ ข้อมูลไม่ครบถ้วน ผิดพลาด เข้าถึงได้ยาก และผลจากการที่ธุรกิจสื่อมวลชนในปัจจุบันมีการแข่งขันกันสูงเพื่อแย่งชิงฐานผู้ชมรายการ ส่งผลทำให้องค์การสื่อสารมวลชนบางแห่งต้องมุ่งแสวงผลประโยชน์ทางธุรกิจในการทำข่าวเพื่อแลกกับผลประโยชน์ตอบแทน เนื้อหาข่าวของสื่อบางองค์การที่อ้างว่าเป็นข่าวเชิงสืบสวนมีลักษณะเป็นการทำข่าวโจมตี ใช้ทุกช่องทางสื่อในการนำเสนอข่าว เพื่อนำไปสู่การเจรจาต่อรองแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางธุรกิจ ไม่ได้ทำเพื่อผลประโยชน์สาธารณะตามบทบาทหน้าที่ที่สื่อมวลชน ตัวอย่างข่าวจริงจากกรณีดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยขอสงวนไม่นำมายกตัวอย่าง เนื่องจากเป็นการพาดพิงถึงหน่วยงานและบุคคลที่สาม

กระบวนการทัศน์ด้านวิทัศน์คุณค่า พบว่านโยบายข่าวของทุกองค์การสื่อสารมวลชน ยังพร้อมให้การสนับสนุนนักข่าวและกองบรรณาธิการในการผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนอย่างเต็มที่ ถ้าหากข่าวชิ้นนั้นเป็นประเด็นที่มีความสำคัญสร้างประโยชน์ต่อสังคม และมีเอกสารหลักฐานยืนยันข้อเท็จจริงในข่าวได้ชัดเจน เช่น ข่าวทุจริตการใช้จ่ายเงินงบประมาณของรัฐบาลในการดำเนินงานโครงการสำคัญต่าง ๆ แต่ก็มีบรรณาธิการ หรือผู้บริหารฝ่ายข่าวระดับสูง และเจ้าขององค์การสื่อสารมวลชนบางราย ยอมรับว่าสภาพการณ์แข่งขันทางธุรกิจในปัจจุบันที่มุ่งเน้นความรวดเร็วในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชมและผู้อ่านเป็นหลัก เพราะสื่อใหม่เกิดขึ้นจำนวนมากรวมถึงกลุ่มเพจเฟซบุ๊กที่มีต้นทุนในการผลิตข้อมูลข่าวสารที่ต่ำกว่า กอปรกับบรรณนิยามการเสพข่าวของประชาชนในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปหันมาให้ความสนใจบริโภคข่าวตามกระแสทั่วไปมากกว่าข่าวที่มีเนื้อหาหนักและมีความซับซ้อนยากต่อการทำความเข้าใจ ทำให้ข่าวสืบสวน

เป็นข่าวที่ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน อีกทั้งผู้อ่านมีจำนวนจำกัด เฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ขณะที่การผลิตข่าวเชิงสืบสวนที่มีคุณภาพต้องใช้ระยะเวลาและต้นทุนในการผลิตค่อนข้างมาก และองค์การสื่อสารมวลชนซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินงานแบบมุ่งแสวงหากำไร ก็มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างรายได้จากการนำเสนอข่าวเพื่อมาหล่อเลี้ยงธุรกิจสื่อที่มีค่าใช้จ่ายสูงให้อยู่รอด จึงเป็นเรื่องยากที่จะผลิตข่าวสืบสวนออกมานำเสนอได้ในปริมาณมากเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

กระบวนการทัศน์ของผู้เกี่ยวข้องกับกลุ่มต่าง ๆ ในสื่อกระแสหลักที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวน

ดังที่ได้ชี้แจงไว้แล้วตั้งแต่ในตอนต้นของบทความนี้ว่า กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวนในทางวิจัยนี้ ประกอบไปด้วยแหล่งข่าว หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนและบุคคลผู้มีชื่อปรากฏอยู่ในข่าว รวมไปถึงนักวิชาการด้านวารสารศาสตร์ ตลอดจนผู้ให้การสนับสนุนและมอบรางวัลการทำข่าวเชิงสืบสวนนั้น

ข้อค้นพบที่น่าสนใจอย่างยิ่งในส่วนนี้ คือ แม้ว่ากระบวนการทัศน์ที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวนของกลุ่มนักข่าว กลุ่มผู้บริหารองค์การข่าวในฐานะผู้ส่งสารที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการผลิตและนำเสนอข่าวต่อสาธารณะ จะเริ่มเปลี่ยนแปลงไป แต่กระบวนการทัศน์ของผู้เกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวนในฐานะผู้รับสารในปัจจุบันยังเป็นกระบวนการทัศน์เดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลง

กระบวนการทัศน์ด้านวิธีคิด พบว่าข่าวเชิงสืบสวนยังเป็นข่าวที่มุ่งเน้นเปิดโปงการทุจริต ต่อสู้ ตรวจสอบผู้มีอำนาจและความไม่ชอบมาพากลในการบริหารงานของผู้มีอำนาจรัฐ เนื้อหาข่าวที่นำเสนอเป็นข้อมูลเชิงลึกมากกว่าข่าวธรรมดาทั่วไป คล้ายคลึงโครงสร้างปัญหาทางสังคมได้ และส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน แต่ปัจจุบันบทบาทและความสำคัญของข่าว โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นสุนัขเฝ้าบ้าน ช่วยหยุดยั้งการทุจริตคอร์รัปชันหรือต่อสู้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมกำลังลดน้อยถอยลงไป เนื่องจากข่าวและองค์การสื่อสารมวลชนที่นำเสนอข่าวประเภทนี้มีจำนวนลดน้อย ซึ่งเป็นผลมาจากการแข่งขันทางธุรกิจในปัจจุบันที่รุนแรง มุ่งเน้นการนำเสนอ

ข่าวที่มีความรวดเร็ว เน้นการผลิตข่าวต้นทุนต่ำ เพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย

กระบวนการทัศน์ด้านวิธีปฏิบัติ ผู้เกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวนกลุ่มต่าง ๆ มิได้มองว่าผลงานข่าวเชิงสืบสวนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันที่ถูกนำเสนอในปัจจุบันมีคุณภาพด้อยลง แม้นักข่าวจะมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ เข้ามาช่วยในการแสวงหาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ประกอบการทำข่าวได้ แต่ผลงานข่าวที่นำเสนอ ก็ยังไม่สามารถถึงขั้นผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลังการนำเสนอข่าวได้เหมือนกับผลงานข่าวในอดีต ขณะที่การนำเสนอข้อมูลข่าวสารขององค์การสื่อสารมวลชนยังมีลักษณะเลือกข้าง ไม่เป็นกลาง มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับกลุ่มทุนหรือผู้มีอำนาจบางกลุ่มที่เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนเม็ดเงินโฆษณา หรือเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่

กระบวนการทัศน์ด้านวิธีให้คุณค่า ผู้เกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวนต่างยืนยันว่าจะให้การสนับสนุนการทำข่าวเชิงสืบสวนของสื่อมวลชนตามพันธกิจที่เกี่ยวข้องของตนเองต่อไป โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมให้ควมร่วมมือสนับสนุนการผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวน ของกลุ่มแหล่งข่าวในปัจจุบัน เริ่มมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ที่มีเฉพาะแค่การแจ้งข้อมูลเบาะแสให้เอกสารหลักฐาน มาเป็นการว่าจ้างผลิตข่าว การตั้งกองทุนสนับสนุนการผลิตข่าว การเปิดเพจเฟซบุ๊กโดยหน่วยงานของตนเองเพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงลึกเรื่องทุจริตคอร์รัปชัน และสร้างเครื่องมือขึ้นมาช่วยในการสืบค้นข้อมูล สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทัศน์ให้คุณค่ากับข่าวเชิงสืบสวนที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไปหลังการมาของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่ประชาชนทั่วไปไม่ใช่แค่ในสถานะ “ผู้รับสาร” เพียงอย่างเดียว แต่เป็น “ผู้มีส่วนร่วมในการผลิตข่าวทางอ้อม” ผ่านการสนับสนุนด้านเงินทุนและอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องมือในการผลิตข่าว เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาปริมาณข่าวเชิงสืบสวนที่มีจำนวนลดน้อยลงในปัจจุบัน รวมถึงลดอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานราชการ

กระบวนการทัศน์ข่าวเชิงสืบสวน ในส่วนของผู้ผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนทางเพชบุ๊ก

สำหรับกระบวนการทัศน์ที่มีต่อข่าวเชิงสืบสวนของผู้ผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนทางเพชบุ๊ก ซึ่งในงานวิจัยนี้มีทั้งนักข่าวอาชีพ อดีตนักข่าว และประชาชนในสาขาอาชีพอื่นที่ไม่ได้เรียนจบด้านวารสารศาสตร์ หรือเคยทำงานในองค์การสื่อสารมวลชนกระแสหลักมาก่อนนั้น ผลวิจัยพบว่า คนกลุ่มนี้เป็นอิสระในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร โดยการแข่งขันทางธุรกิจไม่มีผลต่อการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร

กระบวนการทัศน์ด้านวิธีคิด กลุ่มผู้ผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนทางเพชบุ๊กทั้งหมดให้ความหมายข่าวเชิงสืบสวนว่า เป็นข่าวที่นักข่าวจะต้องไปติดตามสืบค้น ลงพื้นที่ นำความจริงมาเสนอต่อสาธารณชน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ขณะที่เนื้อหาข่าวเชิงสืบสวนส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องทุจริตคอร์รัปชัน ส่วนบทบาทและความสำคัญของข่าวเชิงสืบสวนยังคงเป็นหมาเฝ้าบ้าน ป้องกันรักษาผลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งล้วนเป็นกระบวนการทัศน์วิธีคิดเกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวนดั้งเดิมที่เคยเป็นมาในอดีตของนักข่าว และผู้บริหารองค์การข่าวในสื่อกระแสหลัก และเป็นกระบวนการทัศน์วิธีคิดของผู้เกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวนกลุ่มต่าง ๆ ในฐานะผู้รับสารด้วย ทั้งนี้ ผลจากการเกิดขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์อย่างแฟนเพจเพชบุ๊กทำให้นักข่าว ปังเจกบุคคล และองค์การภาคประชาชนที่มีความมุ่งมั่นในการทำหน้าที้นำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างอิสระ สามารถมีช่องทางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของตนเองต่อสังคมได้ภายใต้สถานะใหม่ คือ แอดมินหรือผู้บริหารเพจที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายการนำเสนอข่าวอย่างอิสระ โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องทุน ดังนั้น บทบาทและความสำคัญของข่าวเชิงสืบสวน จึงมีการเคลื่อนย้ายจากเดิมที่จำกัดอยู่แค่การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนกระแสหลัก มาอยู่ในส่วนของช่องทางการนำเสนอของสังคมออนไลน์อย่างแฟนเพจเพชบุ๊กด้วย

กระบวนการทัศน์ด้านวิธีปฏิบัติ งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าช่องทางการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการผลิตและนำเสนอข่าวได้ดีกว่าสื่อกระแสหลัก โดยวิธีการแสวงหาข้อมูลเอกสารหลักฐาน ก็มีทั้งการลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง การได้รับข้อมูลเอกสาร

หลักฐานจากแหล่งข่าว ไม่ต่างอะไรจากการกระบวนการทำงานของนักข่าวอาชีพ ผู้ผลิตข่าวเชิงสืบสวนทางเพชบุ๊กบางแห่ง มีวิธีการหาประเด็นข่าวและเอกสารหลักฐานต่าง ๆ โดยให้สมาชิกในกลุ่มเพจที่กระจายตัวอยู่ในสายอาชีพต่าง ๆ ทั่วประเทศทำหน้าที่คล้ายกับสายลับ ไม่เปิดเผยตัว คอยสืบเสาะหาข้อมูลส่งเข้ามาให้ทีมงานแอดมินส่วนกลาง เพื่อคัดเลือกเรื่องนำไปผลิตเป็นชิ้นงานข่าวนำเสนอต่อ ซึ่งวิธีการนี้เป็นแนวทางการทำข่าวเชิงสืบสวนรูปแบบใหม่ ที่ยังไม่เคยปรากฏมาก่อน ขณะที่ผู้ผลิตข่าวเชิงสืบสวนทางเพชบุ๊กบางแห่ง ยังมีการใช้กระบวนการแสวงหาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ จากคนในสังคม หรือที่เรียกว่า “Crowdsourcing” รวมถึงการติดตามข้อมูลส่วนบุคคลในสื่อดิจิทัล หรือที่เรียกว่า “Digital footprint” ซึ่งเป็นวิธีการแสวงหาข้อมูลที่นักข่าวเชิงสืบสวนในต่างประเทศนิยมใช้ในการทำงานข่าว มาช่วยตรวจสอบยืนยันข้อมูลหลักฐานข่าวด้วย และบางเพจยังใช้วิธีการสืบค้นจากเครื่องมือสืบค้นข้อมูล ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนในการจัดทำจากองค์การต้นสังกัดของทางเพจเองด้วย ทั้งนี้ เป็นที่น่าเสียดายว่าประเด็นเรื่องผลกระทบจากการใช้นโยบายและมาตรการทางกฎหมายของภาครัฐและเอกชนเพื่อตอบโต้การตรวจสอบของผู้ผลิตข่าวเชิงสืบสวนทางเพชบุ๊ก ยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างลุ่มลึกทั้งในงานวิจัยนี้และงานวิจัยในอดีต หากมีการวิจัยในประเด็นเรื่องนี้เพิ่มเติม จะช่วยให้รับทราบปัจจัยที่มีผลต่อการรายงานเชิงสืบสวนบนพื้นที่ออนไลน์ได้รอบด้านยิ่งขึ้น

กระบวนการทัศน์ด้านวิธีให้คุณค่า สะท้อนผ่านวัตถุประสงค์สำคัญในการทำข่าวเชิงสืบสวน ที่กลุ่มผู้ผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนทางเพชบุ๊กส่วนใหญ่ ต้องการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย รวมไปถึงการมีพื้นที่ช่องทางในการนำเสนอข่าวอย่างอิสระที่ไม่อยู่ภายใต้อำนาจทุน ขณะที่การมาของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ได้เปิดโอกาสให้ นักข่าว อดีตนักข่าว องค์กรภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป สามารถเป็นเจ้าของสื่อและมีช่องทางการสื่อสารข้อมูลของตนเองต่อสาธารณะได้ไม่ต่างอะไรกับสื่อมวลชนกระแสหลัก

อภิปรายผลการศึกษา

กระบวนการค้น “วิธีคิด” เกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวน

งานวิจัยนี้ มีข้อค้นพบสำคัญว่า ความหมายข่าว และเนื้อหาข่าวเชิงสืบสวน ของกลุ่มนักข่าวส่วนใหญ่ และกลุ่มผู้บริหารองค์การข่าวในยุคสื่อดิจิทัล ที่ระบุว่าเป็นข่าวที่มุ่งนำเสนอข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เจาะลึกมากกว่าข่าวทั่วไป หรือที่เรียกว่าข่าวรายวันทั่วไป นำมาเสนอตีแผ่เตือนภัยให้สังคมได้รับรู้รับทราบ ข้อค้นพบประกอบเรื่อง “WHY” ในการตั้งคำถาม หรือตั้งสมมุติฐานข่าว เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการทำข่าว สามารถอธิบายความซับซ้อนของข้อมูลให้คนเข้าใจได้โดยง่าย และเนื้อหาข่าว ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันเสมอไป มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป จากความหมายข่าว และเนื้อหาข่าวเชิงสืบสวนในยุคสื่อดั้งเดิม ซึ่งเป็นข่าวที่อธิบายปรากฏการณ์ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ นักข่าวจะต้องเข้าไปตรวจสอบ ติดตาม ในลักษณะเกาะติด เจาะลึก ขุดคุ้ยข้อมูลที่ซ่อนเร้นจากผู้มีอำนาจหน้าที่ มีหลักฐานยืนยันชัดเจนเพื่อเปิดโปงการกระทำความผิดในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ เป็นการสืบสวนเกี่ยวกับพฤติกรรมของบรรดาข้าราชการที่มีพฤติกรรมต้องสงสัยเกี่ยวกับเรื่องคอร์รัปชัน กลุ่มบุคคล รัฐบาลมาเปิดเผยให้ประชาชนได้รับทราบ เพื่อนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางใดทางหนึ่ง ดังที่ผู้วิจัยเคยศึกษารวบรวมไว้ (มนตรี จุยม่วงศรี, 2558) และดังที่สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ (2560) อ้างถึง David Spark, Geoffrey Harris and Melvin Mencher ในตำราเรียนการรายงานข่าวเชิงสืบสวน ขณะที่ เนื้อหาข่าวเชิงสืบสวน ได้รับการยอมรับในยุคสมัยที่ผ่านมาจากคนในสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน ความไม่ชอบพากล การเปิดโปงพฤติกรรมที่ซับซ้อน ซ่อนเงื่อน ฉ้อฉล เกี่ยวพันถึงผลประโยชน์ส่วนร่วมเสมอ ดังที่ปรากฏอยู่ในหนังสือการรายงานข่าวเชิงสืบสวนประยุกต์ ของ พิระ จิรโสภณ และมาลี บุญศิริพันธ์ (2538) และหนังสือ ข่าวเจาะ เจาะข่าว สูดยอดข่าว ของ สมหมาย ปาโรจฉัตร (2537)

ส่วนปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด เกี่ยวกับความหมาย และเนื้อหาข่าวเชิงสืบสวนดังกล่าว เป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายการนำเสนอข่าวขององค์การ

สื่อสารมวลชนในปัจจุบันที่เน้นการนำเสนอข่าวที่รวดเร็ว ผลิตเนื้อหาข่าวตามกระแสความสนใจของผู้บริโภคเพื่อรองรับการแข่งขันทางธุรกิจสื่อที่มีความรุนแรง โดยให้ความสำคัญกับการผลิตและนำเสนอข่าวตามกระแสที่มีลักษณะเป็นข่าวเบา เน้นความรวดเร็วสดใหม่ และเร้าอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าข่าวเชิงสืบสวน ที่เป็นข่าวหนัก มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปกป้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะดังที่เคยมีมา สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงกระบวนการวิธีคิดของกลุ่มผู้บริหารองค์การข่าวที่ในอดีตมีมุมมองว่าข่าวเชิงสืบสวนมีส่วนสำคัญในการช่วยผลักดันให้ยอดการจำหน่ายของหนังสือพิมพ์เพิ่มขึ้นได้อย่างดี เพราะทำให้ความนิยมของผู้อ่านเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จากความอยากรู้อยากเห็นข่าวที่นำเสนอต่อเนื่อง ดังที่ พิเศษฐ์ ขวาลธวัช และคณะ (2539) ระบุไว้ในตำราการรายงานข่าวชั้นสูง และในหนังสือ เจาะ-เจาะข่าว ของสมหมาย ปาโรจฉัตร (2537) อดีตบรรณาธิการบริหารหนังสือพิมพ์มติชน และยังคงสอดคล้องกับงานวิจัย ของ อธิธนา ขุนทอง (2549) ที่ระบุว่าข่าวเชิงสืบสวนมีความสำคัญต่อการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค เพราะหากพิจารณาในแง่มุมมองทางธุรกิจ หนังสือพิมพ์เป็นสินค้าที่มีข่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญ ข่าวเชิงสืบสวนที่ให้ข่าวสารทั้งด้านลึก มีความแรง กระแทกต่อความสนใจของผู้อ่าน และความเปลี่ยนแปลงวิธีคิดเกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวนในด้านนี้ อาจมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวมด้วย เพราะข่าวเชิงสืบสวนถูกระบุว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศที่เป็นประชาธิปไตย มีการบริหารจัดการโปร่งใส อีกทั้งสื่อมวลชนมีหน้าที่ชี้แจงสังคมบอกสิ่งสำคัญที่ประชาชนควรรู้ เป็นไปตามหลักการวารสารศาสตร์ที่ได้รับยอมรับและถือปฏิบัติของคนในแวดวงวิชาชีพสื่อมวลชนมาโดยตลอด (มาลี บุญศิริพันธ์ อ้างถึงใน สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2550)

สำหรับมุมมองด้านวิธีคิดเกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวนของผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ และกลุ่มผู้ผลิตและนำเสนอข่าวทางเพชบุ๊กซึ่งถือเป็นคนนอกในกระบวนการผลิตและนำเสนอข่าวของสื่อกระแสหลักนั้น มุมมองเกี่ยวกับความหมาย เนื้อหาข่าว บทบาทและความสำคัญของข่าวเชิงสืบสวน ยังคงเป็นไปตามกระบวนการค้นข่าวเชิงสืบสวน

ดั้งเดิมที่เคยเป็นมา แต่ข้อค้นพบสำคัญในเรื่องการเริ่มไม่ให้ความเชื่อถือต่อการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนที่มุ่งเน้นไปยังการผลิตและนำเสนอข่าวตามกระแสรายวันหรือข่าวเร็วอารมณ์มากจนเกินไป ขณะที่ผลงานข่าวที่ออกมามีคุณภาพด้อยกว่าผลงานข่าวในอดีต และเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้หลังการมาของเทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้ภาคประชาชนมีช่องทางการสื่อสารเป็นของตนเองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และมีเจตจำนงเป้าหมายรักษาปกป้องผลประโยชน์สาธารณะ มีโอกาสบอกกล่าวนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นไปตามแนวคิดเรื่อง วารสารศาสตร์พลเมือง (Citizen Journalism) ที่พูดถึง “นักข่าวพลเมือง” ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่อสังคม สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์หรือเรื่องราวจากข้อมูลข่าวสารที่นำเสนอไปไม่ได้ไม่แตกต่างจากการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนกระแสหลัก ผ่านเฟซบุ๊กซึ่งเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพราะเป็นการสื่อสารลักษณะเปิดพื้นที่ให้บุคคลทั่วไปสามารถติดตามข้อมูลข่าวสารได้ตลอดเวลาไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่นเดียวกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย รวมไปถึงนักข่าวหรืออดีตนักข่าว ที่ยังคงต้องการรักษาอุดมการณ์ของสื่อมวลชนในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ก็เล็งเห็นความสำเร็จจากชุดความคิดดังกล่าว จึงหันมาใช้ประโยชน์จากเฟซบุ๊กเพื่อสนองตอบความต้องการในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณะด้วยเช่นกัน สะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์ข่าวเชิงสืบสวนที่มีสื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟซบุ๊กเป็นตัวขับเคลื่อนซึ่งในอนาคตถ้าหากมีการคิดค้นสื่อประเภทใหม่ ที่มีลูกเล่นในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ดีกว่า ประหยัดเวลาและต้นทุนค่าใช้จ่ายในการผลิตและนำเสนอข้อมูลข่าวสารได้มากกว่า การเคลื่อนย้ายกระบวนทัศน์จะเกิดขึ้นต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ตามความสามารถทางเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป

กระบวนทัศน์ “วิธีปฏิบัติ” เกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวน

สำหรับการศึกษากระบวนทัศน์ “วิธีปฏิบัติ” เกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวนนั้น งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบว่า วิธีการได้มาซึ่งประเด็นข่าวของกลุ่มนักข่าวในยุคสื่อดิจิทัลมาจาก 2 วิธีการคือ จากแหล่งข่าว และจากข่าวที่สำนักข่าวอื่นนำเสนอไปแล้ว แตกต่างจากวิธีการได้มาซึ่งประเด็นข่าวในยุคสื่อดั้งเดิม ที่ส่วนใหญ่ นักข่าวจะเป็นผู้ค้นพบประเด็นอันมีที่มาจากประสบการณ์ในการทำงานข่าวโดยตรง (มนตรี จุยม่วงศรี, 2558) สะท้อนให้เห็นว่า วิธีการได้มาซึ่งประเด็นข่าวจากประสบการณ์ส่วนตัวของนักข่าวในยุคสื่อดิจิทัลปรากฏให้เห็นน้อยลง

ส่วนวิธีการแสวงหาข้อมูลเอกสารหลักฐานที่นิยมใช้กัน มี 2 วิธีการ คือ (1) แสวงหาข้อมูลเอกสารหลักฐานจากแหล่งข่าว และการลงพื้นที่ เปรียบเทียบกับเทคนิคหรือกลยุทธ์ในการทำข่าวเชิงสืบสวนในยุคสื่อดั้งเดิม จะพบว่าวิธีการลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบยืนยันข้อมูลข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นหนึ่งในวิธีการทำข่าวเชิงสืบสวนที่ใช้กันมากนั้นยังปรากฏให้เห็นอยู่ในการทำข่าวเชิงสืบสวนยุคปัจจุบัน ส่วนการใช้ความรู้ทางกฎหมายมาประกอบการทำข่าว ตั้งแต่การคิดประเด็นข่าว รวมไปถึงการแสวงหาเอกสารข้อมูลหลักฐานสำคัญ ปรากฏให้เห็นน้อยลง ขณะที่กระบวนการทำข่าวของนักข่าวในปัจจุบันมีลักษณะพึ่งพาแหล่งข่าวเป็นส่วนใหญ่ ทั้งการให้ช่วยยืนยันข้อมูลหรือการแจ้งเบาะแสข้อมูล นักข่าวบางราย ถึงขนาดยกสถานะให้แหล่งข่าวเป็นผู้ร่วมผลิตข่าวด้วย เพราะมีส่วนร่วมในกระบวนการทำข่าวตั้งแต่การคิดกำหนดประเด็นข่าว และการหาข้อมูลเอกสารหลักฐานต่าง ๆ มาช่วยสนับสนุนการข่าว มีลักษณะขัดแย้งกับปรัชญาของหลักวารสารศาสตร์ ในเรื่องกระบวนการทำข่าวที่เน้นความเป็นกลาง ดังที่มาลี บุญศิริพันธ์ (2556) เคยกล่าวถึงไว้ ขณะที่การเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตข่าวของแหล่งข่าวนั้น มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์มากกว่าแค่การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าวตามกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนในอดีต ซึ่งมีความสุ่มเสี่ยงต่อการถูกใช้เป็นเครื่องมือในการโจมตีศัตรูหรือคู่แข่งฝ่ายตรงกันข้าม และนำไปสู่การไม่ได้รับความเชื่อถือในเรื่องการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อกระแสหลัก จนถูกมองว่าเป็นสื่อเลือกข้างได้

ขณะที่วิธีการได้มาซึ่งประเด็นข่าวของกลุ่มผู้ผลิตและนำเสนอข่าวทางเฟซบุ๊กในลักษณะการระดมข้อมูลเอกสาร หลักฐานจากคนในสังคม หรือที่เรียกว่า “Crowdsourcing” รวมถึงการติดตามข้อมูลส่วนบุคคลในสื่อดิจิทัล หรือที่เรียกว่า “Digital Footprint” สะท้อนถึงความสามารถในการใช้ช่องทางการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์มาประยุกต์ใช้ในการผลิตและนำเสนอข่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผลงานข่าวเป็นที่ยอมรับจากคนในสังคม อันอาจในการนำเสนอข่าวที่เคยอยู่กับนักข่าวเพียงกลุ่มเดียว กำลังถูกท้าทายจากกลุ่มผู้ผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนทางเฟซบุ๊ก มากขึ้นทุกขณะในปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี งานวิจัยนี้ยังมีข้อค้นพบว่า รูปแบบการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของผู้ผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนทางเฟซบุ๊ก ในกลุ่มที่ไม่ได้เป็นนักข่าว หรือเคยมีประสบการณ์ทำงานข่าวในสื่อกระแสหลัก มีการใส่อารมณ์เพิ่มความเห็นของผู้เขียนเข้าไป พร้อมตัดต่อภาพ เติมรูปประกอบอื่นเพิ่มเข้าไป แม้จะได้รับความสนใจจากผู้ชมผู้อ่านเป็นอย่างมาก แต่รูปแบบการนำเสนอดังกล่าว ไม่เข้าข่ายคุณสมบัติข่าวที่ดีที่ได้รับการยอมรับตามหลักการวารสารศาสตร์ที่เน้นความถูกต้องครบถ้วนรอบด้าน เป็นธรรม ตรงไปตรงมา ปราศจากอคติ ไม่สอดแทรกความคิดเห็นส่วนตัวของผู้รายงานข่าวเข้าไปในข่าว ดังที่ พิธิษฐ์ ขวาลาธวัช และคณะ (2539) ระบุไว้ในตำราการรายงานข่าวชั้นสูง ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อการถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอย่างมาก หากผู้ผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนทางเฟซบุ๊ก ปรับรูปแบบการนำเสนอข้อมูลข่าวสารตามหลักการเรื่องความเป็นภววิสัย (objectivity) และการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (impartiality) ของสื่อมวลชน ก็จะทำให้ข้อมูลได้รับการยอมรับจากองค์กรสื่อสารมวลชนนำไปผลิตเป็นข่าวเพื่อเสนอต่อสาธารณะมากขึ้น และยังเป็นการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมระหว่างสื่อมวลชนกับผู้ใช้สื่อออนไลน์ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และยังคงลดปัญหาการเกิดขึ้นของข่าวปลอม (Fake news) ที่เป็นปัญหาอย่างมากในปัจจุบัน

สำหรับกระบวนทัศน์ด้านวิธีปฏิบัติในส่วนของผู้บริหารองค์กรข่าว มีข้อค้นพบว่า เนื้อหาข่าวขององค์กรสื่อสารมวลชนบางแห่ง ที่อ้างว่าเป็นข่าวเชิงสืบสวน แต่แท้จริง

เป็นการทำข่าวโจมตี โดยใช้ทุกช่องทางสื่อในสังกัดนำเสนอข่าว จากนั้นฝ่ายบริหารก็จะส่งตัวแทนไปเจรจาต่อรอง เพื่อยุติการนำเสนอข่าวและแลกรับผลประโยชน์เองอย่างที่เรียกว่าเป็น “ข่าวตบทรัพย์” มีรูปแบบต่างจากวิธีการในอดีตอย่างที่เราเรียกว่าการรับซองขาว หรือรับผลประโยชน์ต่างตอบแทนในรูปของสิ่งของ สิทธิประโยชน์ จากแหล่งข่าวของกลุ่มนักข่าว หรือการทำข่าวตามนโยบายองค์กร เพื่อมุ่งหวังให้คูกรณีเป็นฝ่ายเข้ามาติดต่อเพื่อยื่นข้อเสนอผลประโยชน์ ที่เรียกว่า “ข่าวเคาะกะลา” สะท้อนให้เห็นว่าการแสวงหาผลประโยชน์จากการนำเสนอข่าวที่ไม่เป็นไปตามหลักการวารสารศาสตร์ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ แต่ในยุคสื่อปัจจุบันมีการยกระดับจากการกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในองค์กร เป็นการดำเนินการในระดับนโยบายข่าว ที่มีความซับซ้อนแนบเนียนมากขึ้น เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการแสวงหารายได้เพื่อนำมาหล่อเลี้ยงองค์กรสื่อสารมวลชนให้อยู่รอด ซึ่งปัญหาดังกล่าว นับว่ามีผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือในการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก หากยังไม่ปล่อยให้มีการกระทำลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นต่อไป “อำนาจ” ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชน ที่เคยได้รับยกย่องในสถานะฐานันดรที่สี่จะต้องตกต่ำลงมาจนไม่เหลือสถานะเดิมที่เคยได้รับการยกย่อง

กระบวนทัศน์ “วิธีให้คุณค่า” เกี่ยวกับข่าวเชิงสืบสวนของไทย

ในงานวิจัยนี้ มีข้อค้นพบสำคัญว่าปัจจัยที่มีผลต่อการทำข่าวเชิงสืบสวนที่มีเนื้อหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันโดยตรง คือ นโยบายการนำเสนอข่าวขององค์กรสื่อสารมวลชน ถ้านโยบายจากต้นสังกัดไม่สนับสนุนให้มีการทำข่าวประเภทนี้ นักข่าวก็ไม่สามารถทำข่าวได้ ขณะที่นโยบายข่าวในปัจจุบันที่มุ่งเน้นการนำเสนอข่าวตามกระแสเป็นหลัก ในระยะยาวอาจมีผลกระทบต่ออุดมการณ์ในการทำงานของนักข่าวให้เปลี่ยนแปลงไป เริ่มไม่ให้ความสำคัญกับการทำข่าวเชิงสืบสวนที่มีเนื้อหาการทุจริตคอร์รัปชัน ข้อค้นพบนี้ ช่วยทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของจิตวิญญาณการสื่อสารมวลชน จากครั้งหนึ่งคนที่จะเข้ามาประกอบอาชีพนี้ต้องมีฐานความคิดในการให้ “คุณค่า” แก่วิชาชีพของตนเอง มุ่งมั่นทำข่าวเพื่อนำเสนอความจริงปกป้องรักษา

ผลประโยชน์สาธารณะ ไม่สนใจเรื่องเงินทองผลประโยชน์ตอบแทน ภาคภูมิใจในอาชีพที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ได้รับการยกย่องจากสังคมว่าเป็นผู้เสียสละผลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังหลักฐานเชิงประจักษ์ในรูปแบบงานเขียนถ่ายทอดประสบการณ์ของนักข่าวอาชีพหลายท่าน เช่น หนังสือ “ผมเป็นคนข่าวคนหนึ่ง ก็แค่นั้น” เขียนโดย สรรพสิริ วิรยศิริ เผยแพร่โดยสำนักพิมพ์ภัคธรธรศ พ.ศ. 2544 หนังสือ “นักข่าวมืออาชีพ” เขียนโดยบุญเลิศ ช่างใหญ่ เผยแพร่โดยสำนักพิมพ์มติชน พ.ศ. 2545 หนังสือ “คือ...คนหนังสือพิมพ์” ของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เผยแพร่โดยโรงพิมพ์เดือนตุลา พ.ศ.2558 หนังสือ “เส้นทาง...คนหนังสือพิมพ์” ของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เผยแพร่โดยโรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด พ.ศ.2559 เป็นต้น

แต่ทว่าปัจจุบันนักข่าว เป็นเพียงหนึ่งอาชีพที่มีลักษณะงานเหมือนผู้ให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารที่ใครจะเข้ามาทำก็ได้ อีกทั้งฐานะการงานก็ไม่ค่อยมั่นคง สุ่มเสี่ยงต่อการถูกเลิกจ้างจากนายจ้างได้ง่ายเหมือนกับอาชีพอื่นทั่วไป โดยเห็นได้จากการพบนักข่าวหลายคนตัดสินใจหันหลังให้กับการทำงานตามอุดมการณ์ในวิชาชีพที่เคยมีมา ผันตัวเองไปทำงานอื่นในองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนตามคำสั่งชวนของแหล่งข่าวที่รู้จักสนิทสนมกัน เพื่อมีรายได้และเงินเดือนที่สูงขึ้นกว่าอาชีพนักข่าว

ส่วนข้อค้นพบที่ได้รับจากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องภายนอกองค์กรข่าว ที่พบว่ามีการให้ความสำคัญ และให้พื้นที่ในการนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนมากขึ้น จากเดิมที่มีเฉพาะแค่การแจ้งข้อมูลเบาะแสให้เอกสารหลักฐาน มาเป็นการว่าจ้างผลิตข่าว การตั้งกองทุนสนับสนุนการผลิตข่าว การเปิดเพจเฟซบุ๊กนำเสนอข้อมูลเชิงลึกเรื่องทุจริตคอร์รัปชัน การสร้างเครื่องมือขึ้นมาช่วยในการสืบค้นข้อมูล ขณะที่การจัดประกวดข่าว การจัดฝึกอบรม การสนับสนุนงบประมาณ ก็ยังพร้อมให้การสนับสนุนต่อไป สะท้อนให้เห็นถึงพลังอำนาจของข่าวเชิงสืบสวน ว่ายังคงมีอยู่ โดยเฉพาะการเป็นข่าวที่มุ่งตรวจสอบการทุจริต ปกป้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะ และการเป็นสุนัขเฝ้าบ้าน คอยเฝ้าดูความผิดปกติที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นความคาดหวังของสังคมที่ต้องการให้สื่อมวลชนกลับมาทำหน้าที่ตามเดิมที่เคย

เป็นมา ดังที่ รัฐวากร ศรีลิขิต (2554) และผู้วิจัยเคยศึกษารวบรวมไว้ (มนตรี จุ้ยม่วงศรี, 2558)

สำหรับกระบวนการทัศนวิสัยให้คุณค่าต่อข่าวเชิงสืบสวนของ กลุ่มผลิตและนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนทางเฟซบุ๊ก งานวิจัยนี้ฉายภาพให้เห็นว่า ผู้บริหารองค์กรภาครัฐ และเอกชน รวมไปถึงนักข่าว หรืออดีตนักข่าวในสื่อกระแสหลักบางส่วนที่ไม่พอใจนโยบายการนำเสนอข่าวขององค์กรต้นสังกัด มีการเปิดเฟซบุ๊กเพื่อเป็นช่องในการนำเสนอข่าวของตนเอง มีลักษณะเป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบของสื่อมวลชน ที่เคยถูกระบุว่า ต้องทำหน้าที่เป็นสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาประเทศ ช่วยตรวจสอบความโปร่งใสในการบริหารกิจการของรัฐบาลและนักการเมืองระดับต่าง ๆ ด้วยการยึดมั่นในปรัชญาวารสารศาสตร์ คือ เสรีภาพ อิสรภาพ ความเป็นกลาง ความเที่ยงตรง ความถูกต้อง และเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสมดุลให้แก่สังคม คอยสอดส่องดูแลผลประโยชน์ของสังคมและสาธารณะซึ่งเป็นอุดมการณ์ของคนทำงานข่าวของสื่อมวลชนที่เคยเป็นมา สอดคล้องกับศาสตราจารย์อัลวิน วอร์ด กุลเนอร์ (Alvin Ward Gouldner) นักวิชาการด้านสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา ที่มีมุมมองต่อเทคโนโลยีและอุดมการณ์ว่ามีมิติสัมพันธ์กัน โดยทุกครั้งที่มีการเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ๆ เกิดขึ้น จะเกิดการผลิอุดมการณ์ใหม่ขึ้นมาในสังคมด้วยเช่นกัน และมักจะนำไปสู่การปะทะต่อสู้กันระหว่างอุดมการณ์ใหม่กับอุดมการณ์หลักชุดเดิมของสังคม (Gouldner อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน , 2553, น. 153)

อย่างไรก็ดี ในการศึกษากระบวนการทัศนวิสัยให้คุณค่าข่าวเชิงสืบสวน ของผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม มีข้อค้นพบว่า กลุ่มผู้ผลิตและนำเสนอข่าวในสื่อกระแสหลัก แม้ว่าจะติดขัดปัญหาเรื่องเงินทุน แต่ก็ยังมีนโยบายสนับสนุนการทำข่าวเชิงสืบสวนที่มีเนื้อหาเรื่องทุจริตคอร์รัปชันอยู่ ขณะที่ผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ มีการขยับบทบาทจากเดิมแค่ให้ข้อมูล มาเป็นผู้ให้พื้นที่ในการนำเสนอข่าวต่อสาธารณะมากขึ้น ส่วนกลุ่มผู้ผลิตและนำเสนอข่าวทางเฟซบุ๊ก นั้น การออกมาเปิดเพจเฟซบุ๊ก เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย เป็นเพราะผิดหวังกับการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน และอยากเสนอตัวเข้ามามีส่วนร่วมในการทำ

หน้าที่ตรงนี้แทนสื่อมวลชน เป็นไปตามมุมมองของฮาโรลด์ อินนิส (Harold A Innis อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2553, น. 138) ที่ระบุว่าทุกครั้งที่มีความเปลี่ยนแปลงในเทคโนโลยีการสื่อสาร จะส่งผลความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอำนาจทางสังคมเสมอ ซึ่งพลวัตทั้งหมดที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของข่าวเชิงสืบสวนที่ยังมีอยู่ในมุมมองของผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ ขณะที่วิธีการให้คุณค่ากับข่าวเชิงสืบสวนของผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม ก็มีลักษณะแตกต่างกันไปตามข้อจำกัด และความสามารถที่ทำได้ ซึ่งวิธีการทั้งหมดก็ล้วนแล้วเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังการมาของเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่เช่นกัน

แนวโน้มข่าวเชิงสืบสวนไทยยุคดิจิทัล ภายใต้ทฤษฎีวารสารศาสตร์

หากนำแนวคิดและทฤษฎีด้านวารสารศาสตร์ มาใช้ในการอภิปรายข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ ความเปลี่ยนแปลงประการแรกที่จะเกิดขึ้นกับข่าวเชิงสืบสวนภายใต้หลักปรัชญาด้านวารสารศาสตร์ คือ “ข่าวเชิงสืบสวน” จะไม่ใช่รูปแบบการรายงานข่าวที่มีความสำคัญอย่างยิ่งตามหลักวิชาการวารสารศาสตร์ (สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2550) ในเชิงการเป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มีสารประโยชน์เป็นข้อเท็จจริง โดยเฉพาะการเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสมดุลให้แก่สังคมคอยสอดส่องดูแลผลประโยชน์สาธารณะ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2556) อีกต่อไป

ประเด็นต่อมาเป็นเรื่องคุณค่าข่าว (News Value) ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ของนักข่าวหรือองค์การสื่อสารมวลชน ที่ใช้ในการพิจารณาคัดเลือกข่าวเชิงสืบสวนเพื่อนำเสนอต่อสาธารณชน จะให้ความสำคัญกับเรื่อง ปุณฺชนสนใจ บวกกับความน่าสงสัย ความลึกลับซ่อนเงื่อนงำ เป็นหลัก ต่างจากในอดีตที่คุณค่าของข่าวเชิงสืบสวน ที่ถูกใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกข่าว จะเป็นเรื่อง ผลกระทบ บวกกับความน่าสงสัย ความลึกลับซ่อนเงื่อนงำ เนื่องจากเนื้อหาข่าวเชิงสืบสวนส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการปกป้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะชนเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง

ซึ่งในประเด็นการนำกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน มาใช้ในการทำข่าวที่อยู่ในกระแสความสนใจของคนทั่วไปก็สามารถทำเป็นข่าวเชิงสืบสวนได้ แม้จะถือว่าเป็นบทบาทใหม่ของข่าวเชิงสืบสวนที่ถูกนำไปใช้เป็นการบวนการทำข่าวเพื่อช่วยสร้างคุณค่าให้กับข่าวธรรมดาทั่วไปให้กลายเป็นข่าวเชิงสืบสวน และช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับข่าวตามกระแสหรือข่าวเร้าอารมณ์มากขึ้น แต่ผลจากสภาวะการณ์การแข่งขันทางธุรกิจสื่อมีความรุนแรงมากขึ้นกว่าในอดีต ทำให้องค์การสื่อสารมวลชน จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายการนำเสนอข่าวเพื่อความอยู่รอดในการทำธุรกิจให้หลากหลายรูปแบบมากขึ้น ขณะที่ ข่าวเชิงสืบสวน ประเภทข่าวหนัก มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปกป้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะ มีข้อจำกัดในการทำงานข่าวจำนวนมาก จึงมีแนวโน้มว่า ข่าวตามกระแสหรือข่าวเร้าอารมณ์ ที่ใช้กระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวน จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากเป็นข่าวที่ได้รับความสนใจจากผู้อ่านผู้ชมอย่างมากในปัจจุบัน

ด้วยสภาวะการณ์ดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อข่าวเชิงสืบสวนในการแสดงบทบาททำหน้าที่เป็นสุนัขเฝ้าบ้าน เปิดโปง ระวังภัยภัยปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคม ซึ่งเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่สื่อมวลชน เรื่องการสอดส่องดูแล ระวังระไวสิ่งแวดล้อมให้กับสังคม 1 ใน 5 บทบาทหน้าที่ที่สื่อมวลชนตามแนวคิดทฤษฎีหน้าที่ของสื่อมวลชน (Functional theory) ของแฮโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold D.Lasswell) นักรัฐศาสตร์ชั้นนำชาวอเมริกัน ที่พีระ จิโรโสภณ (2544) อ้างถึงไว้ และยังส่งผลไปถึงปัญหาการแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่ไปกับการใช้เสรีภาพของสื่อเพื่อต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมในสังคม ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันหรือการใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้มีอำนาจรัฐ ข้าราชการ และองค์กรเอกชน เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง ที่มีผลสำคัญต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม ตามหลักการทำงานของสื่อมวลชน ภายใต้หลักการทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) ดังที่เคยเป็นมาในอดีตด้วย

ขณะที่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายการนำเสนอข่าวในยุคสื่อดิจิทัล ให้ความสำคัญกับการผลิตและนำเสนอข่าวตามกระแส ที่มีลักษณะเป็นข่าวเบา เน้นความรวดเร็ว

หรือความสดใหม่ทันต่อเหตุการณ์ และเร้าอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าข่าวเชิงสืบสวน ที่เป็นข่าวหนัก มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปกป้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะ อาจจะมีผลสะท้อนโดยตรงไปถึงเรื่องอุดมการณ์ในการทำงานข่าวของนักข่าวและบรรณาธิการให้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จากอุดมการณ์หลักที่คนในแวดวงวิชาชีพสื่อสารมวลชนถูกปลูกฝังกันมาตลอด คือ นักข่าวในองค์การสื่อสารมวลชนเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการนำเสนอข่าวเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะ กำลังถูกปลูกฝังอุดมการณ์ใหม่ให้เป็นการทำงานข่าวเพื่อมุ่งแข่งขันผลิตผลงานข่าวเน้นยอดผู้ชมผู้อ่านที่จะนำมาซึ่งรายได้เม็ดเงินโฆษณาเข้ามาช่วยหล่อเลี้ยงธุรกิจของตนเองให้อยู่รอด และจะส่งผลเป็นลูกโซ่ไปถึงกระบวนการทำงานข่าวทั้งระบบ ตามหลักทฤษฎีผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper Theory) กล่าวคือ ประเด็นข่าวที่จะถูกคัดเลือกเพื่อผลิตและนำเสนอของนักข่าวและกองบรรณาธิการ จะมุ่งเน้นไปที่ข่าวตามกระแสที่มียอดผู้อ่านผู้ชมตามกระแสเป็นหลัก เมื่อกระบวนการทำงานของสื่อมวลชนเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะดังกล่าว การสร้างวาระสังคมเรื่องการเมืองมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตตามหลักทฤษฎีการกำหนดระเบียบวาระของข่าวสาร (Agenda-setting theory) ก็เกิดปัญหาขึ้นตามมาอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ประชาชนจะไม่รู้สึกตระหนักหรือให้ความสำคัญกับปัญหาการทุจริตเหมือนในอดีตที่ผ่านมา แต่จะหันไปให้ความสนใจกับข่าวตามกระแส ข่าวที่มีเนื้อหาเร้าอารมณ์อันเป็นผลสืบเนื่องจากการกำหนดวาระสังคมตามนโยบายข่าวที่เปลี่ยนแปลงไปของสื่อมวลชนดังกล่าว และสถานการณ์จะยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากคุณลักษณะในการเผยแพร่และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของสื่อดิจิทัลมีประสิทธิภาพดีกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ ข้อค้นพบการกำหนดนโยบายข่าวในยุคสื่อปัจจุบัน ที่มีผลิตและนำเสนอข่าวตามกระแสที่อยู่ในความสนใจของคนทั่วไปเป็นหลักนั้น ก็ยังมีลักษณะสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Brooks and Pinson (อ้างถึงใน สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, 2561) ที่ระบุว่า ในยุคการหลอมรวมสื่อปัจจุบัน นักข่าว บรรณาธิการข่าว มิได้มีบทบาทในการคัดเลือกข่าวเพื่อนำเสนอ ตามทฤษฎีผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeper Theory) อีกต่อไป ผู้อ่านและผู้รับสาร

ต่างหากที่มีอำนาจในการตัดสินใจที่จะเลือกรับข้อมูลข่าวสารประเภทไหนด้วยตนเองมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากภูมิทัศน์ของสื่อเปลี่ยนแปลงไป ช่องทางการสื่อสารของคนในสังคมมีมากขึ้น สื่อมวลชนไม่ใช่ผู้ส่งสารแต่เพียงฝ่ายเดียว ประชาชนทั่วไปมีพลังอำนาจในการสื่อสารมากขึ้นสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการสื่อสารในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารสำคัญต่อสาธารณชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ไม่ต่างจากสื่อมวลชน และยังมีอำนาจในการกำหนดวาระข่าวสารของสื่อมวลชนด้วย อันนำไปสู่ข้อขัดแย้งที่ว่าด้วยการทำงานของสื่อมวลชน ในการกำหนดวาระข่าวสารของคนในสังคม ให้สนใจหรือให้ความสำคัญกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รวมไปถึงการชี้นำความคิดของคนในสังคมอย่างชัดเจน ทฤษฎีการกำหนดระเบียบวาระของข่าวสาร (Agenda-setting theory) อาจไม่สามารถนำมาใช้เป็นการรอบในการวิเคราะห์การกำหนดวาระข่าวสารทางสังคมของสื่อมวลชนได้อีกต่อไป จำเป็นต้องมีการขยายกรอบทฤษฎีนี้ ให้ครอบคลุมถึงอำนาจการกำหนดวาระข่าวสารในส่วนของประชาชนเข้าไปด้วย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

(1) นักข่าวมืออาชีพสามารถนำองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการแสวงหาข้อมูลการทำงานข่าวของกลุ่มผู้ผลิตและนำเสนอข่าวทางเฟซบุ๊ก เช่น การใช้กระบวนการแสวงหาข้อมูลเอกสารหลักฐานต่าง ๆ จากคนในสังคม หรือที่เรียกว่า “Crowdsourcing” รวมถึงการติดตามข้อมูลส่วนบุคคลในสื่อดิจิทัล หรือที่เรียกว่า “Digital Footprint” ไปเป็นต้นแบบเพื่อยกระดับการทำงานข่าวให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพมากขึ้นได้

(2) ผู้บริหารองค์การสื่อสารมวลชนสามารถนำองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ ได้ไปใช้เป็นแนวทางการกำหนดนโยบายการนำเสนอข่าวทั้งปัจจุบันและในอนาคตเพื่อให้องค์การสื่อสารมวลชน สามารถดำรงธุรกิจสื่อให้ควบคู่ไปกับการแสดงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะได้ โดยเฉพาะการเปิดพื้นที่เพื่อนำเสนอข่าวเชิงสืบสวนที่มีเนื้อหาตีแผ่การทุจริตคอร์รัปชันมากขึ้น ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือให้กับองค์การสื่อสารมวลชนว่าไม่ได้เป็นแต่ธุรกิจที่มุ่งแสวงหาผลกำไร

เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ขณะที่องค์การวิชาชีพสื่อสารมวลชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสื่อ สามารถนำข้อมูลผลวิจัยที่ได้รับในครั้งนี้ ไปใช้ในการกำหนดนโยบายจัดทำโครงการสนับสนุนการรายงานข่าวเชิงสืบสวน เพื่อคุณภาพข่าวสารและเพื่อต่อต้านการทุจริตในอนาคตได้

(3) ประชาชนทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการทำข่าวเชิงสืบสวนของสื่อมวลชน เลิกสนับสนุนติดตามการทำข่าวตามกระแสข่าวอารมณ์ที่เป็น

เรื่องส่วนตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ไม่มีความเกี่ยวข้องต่อสาธารณะ หันกลับมาให้การสนับสนุนการทำข่าวเชิงสืบสวนของสื่อมวลชน ทั้งในส่วนเปิดรับข้อมูลข่าวสาร ส่งเสริมข่าวต่อในช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ของตนเอง เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมไปถึงการสนับสนุนงบประมาณให้กับองค์การสื่อสารมวลชนเพื่อส่งเสริมการทำข่าวเชิงสืบสวนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันโดยเฉพาะ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2553). *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ภาพพิมพ์.
- กรุงเทพธุรกิจ, ทีมข่าวการเมือง. (2560, 13 ธันวาคม). *ป.ป.ช. เล็งสอบเพิ่ม 'นาฬิกาทรู' เรือนใหม่*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 16 สิงหาคม 2561 แหล่งที่มา <http://www.bangkokbiznews.com/news>
- ชาย โพธิ์สิตา. (2547). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ฐิฎวากร ศรีลิโก. (2554). *บทบาทหน้าที่ของสื่อกับการช่วยเหลือสังคมในสภาวะภัยธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร: กรณีศึกษาครอบครัวข่าว 3 สถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทัตชัยนต์ วาหรักษ์. (2554). *เทคนิคการรายงานข่าวเชิงสืบสวนสอบสวน ของ หนังสือพิมพ์แนวประชานิยม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช]*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เทียมใจ ทองเมือง. ผู้จัดการสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (23 มกราคม 2561). สัมภาษณ์.
- ธีรธนา ขุนทอง. (2550). *การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการทำข่าวเชิงสืบสวนสอบสวนของหนังสือพิมพ์ข่าวสด: กรณีศึกษาข่าวเพชรซาอุฯ และข่าวการตายของนายห้างทอง ธรรมวัฒน์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ปารวีร์ บุชบาศรี. (2555). *ความตระหนักรู้และทัศนคติของผู้บริหารและพนักงานต่อการประชาสัมพันธ์ภายในของบริษัทจัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน)* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย]. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- ปรเมศวร์ เหล็กเพชร. อดีตนายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (23 กุมภาพันธ์ 2561). สัมภาษณ์.
- พิทักษ์ศักดิ์ ทิศภาคย์. (2561). *หน่วยที่ 12 การบูรณาการการสื่อสารกับนวัตกรรมและสื่อใหม่*. ประมวลสาระชุดวิชานิตเทศศาสตร์ ระดับบัณฑิตศึกษา วิชาการบูรณาการการสื่อสาร. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พิศิษฐ์ ขวาลารวัช และคณะ. (2539). *การรายงานข่าวชั้นสูง*. ดอกหญ้า.
- พีระ จิโรโสภณ. (2544). *ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน*. เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีการ
- พีระ จิโรโสภณ และมาลี บุญศิริพันธ์. (2538). *การรายงานข่าวเชิงสืบสวนแบบประยุกต์*. ที.พี.พี.รินทร์.

- มนตรี จุ้ยม่วงศรี. (2558). พัฒนาการข่าวยอดเยี่ยมรางวัลมูลนิธิอิศรา อมันตกุล กับการกำหนดบทบาทและแนวทางในการรายงานข่าวเชิงสืบสวนเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- มาลี บุญศิริพันธ์. (2556). วารสารศาสตร์เบื้องต้น: ปรัชญาและแนวคิด (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรพจน์ ยศะทัตต์. กรรมการผู้จัดการบริษัท ไทยโทรนิค จำกัด. (30 มีนาคม 2561). สัมภาษณ์.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). จริยศาสตร์เบื้องต้นกับปัญหาจริยธรรม. อักษรเจริญทัศน์
- วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์. (2554). การสื่อสารดิจิทัล: สื่อแห่งอนาคตที่เปลี่ยนวิถีชีวิตและเปลี่ยนโลก. วันที่เข้าถึงข้อมูล 8 สิงหาคม 2561 แหล่งที่มา http://www.infocommmju.com/icarticle/images/stories/icarticles/ajwittaya/Digital_Communication.pdf
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2546). กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) กับปัญหาของชาติ. วันที่เข้าถึงข้อมูล 16 สิงหาคม 2561, แหล่งที่มา suthep.crru.ac.th/mgmt38.doc
- วัฒน์ ภูวทิศ. (2556). การสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์. วันที่เข้าถึงข้อมูล 26 ธันวาคม 2561 แหล่งที่มา <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/swurd/article/viewFile/5051/4809>
- สมหมาย ปาริฉัตร. (2537). ข่าวเจาะ เจาะข่าว สูดยอดข่าว พูลิตเซอร์. มติชน.
- สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2550). Investigative Journalism ข่าวเจาะ-เจาะข่าว ถอดประสบการณ์และเทคนิคข่าวเชิงสืบสวน.
- สิวลี สิริโล. (2542). จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล (พิมพ์ครั้งที่ 7). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุดาพร พินิจมนตรี. (2548). วิถีคิดและบทบาทการสืบสวนวัฒนธรรมของประชาชนท้องถิ่นศึกษา นายสาร สารทัศน์คานันท์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สมิตรา ชูแก้ว. (2553). ความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติตามการรับรู้ของพยาบาลในการช่วยเหลือและสร้างเสริมสุขภาพของญาติผู้ดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรัง. วันที่เข้าถึงข้อมูล 7 สิงหาคม 2561, แหล่งที่มา https://med.mahidol.ac.th/nursing/jns/DocumentLink/2555/issue_02/08.pdf
- สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. (2560). การรายงานข่าวเชิงสืบสวน. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ. (2561). หลักและเทคนิคงานข่าว. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- เสนาะ สุขเจริญ. (2548). ข่าว-เจาะ. Openbooks.
- เสนาะ สุขเจริญ, บรรณาธิการสำนักข่าวอิศรา. (18 มีนาคม 2561). สัมภาษณ์.

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลซึ่งให้สัมภาษณ์ในงานวิจัย

กลุ่มนักข่าว บรรณาธิการ และเจ้าของหรือผู้บริหารองค์การสื่อมวลชน

- นพรัตน์ พรวนสุข. ผู้สื่อข่าวเว็บไซต์ ASTV ผู้จัดการออนไลน์ www.mgronline.com ผู้จัดการออนไลน์บรรณาธิการข่าวการเมืองและกระบวนกาจริยธรรม. (15 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.
- นัสสุริกา คำชา. ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. (12 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.
- พรณิ อมรวินุพนิช. ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์คมชัดลึก บรรณาธิการข่าวรายงานพิเศษ. (15 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.
- ภัทราพร ตันงาม. ผู้สื่อข่าวองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (5 สิงหาคม 2562). สัมภาษณ์.
- วิมลวรรณ ธรรมภักดี. ผู้สื่อข่าวไทยรัฐทีวี. (7 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.
- ศุภเดช ศักดิ์ดวง. ผู้สื่อข่าวเว็บไซต์สำนักข่าวอิศรา www.isranews.org, (24 พฤศจิกายน 2562). สัมภาษณ์.
- อรอุมา ศรีสมย์. ผู้สื่อข่าวอาวุโสหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ. (9 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.
- เฉลา กาญจน. เจ้าของเว็บไซต์ The Bangkok Insight. (24 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์. ผู้อำนวยการสถาบันอิศรา. (18 ธันวาคม 2562). สัมภาษณ์.

วัชร วัชรพล. ประธานกรรมการบริหาร บริษัท เทรนด์ วิจิ3 จำกัด เจ้าของสถานีโทรทัศน์ไทยรัฐทีวี. (15 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.

วิลาสินี พิพิธกุล. ผู้อำนวยการองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ไทยพีบีเอส). (6 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.

สมชาย มีเสน. ประธานเจ้าหน้าที่บริหารบริษัท เนชั่น มัลติมีเดีย กรุ๊ป จำกัด เจ้าของ หนังสือพิมพ์คมชัดลึก. (15 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

สถาพร พงษ์พิพัฒน์วัฒนา. บรรณาธิการข่าวสถานีโทรทัศน์ PPTV HD 36. (7 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

สุวิชา เพียรราษฎร์. บรรณาธิการบริหารหนังสือพิมพ์ผู้จัดการและเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ www.mgsonline.com. (18 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับข่าวเชิงสืบสวน

ก้าวโรจน์ สุตาภักดิ์. นายกสภาคผู้ผลิตข่าวออนไลน์. (28 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

ฐากร ตัณฑสิทธิ์. เลขาธิการคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (3 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.

บรรยงค์ สุวรรณผ่อง. นักข่าวอาวุโสและนักวิชาการด้านสื่อ. (16 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.

ปกรณ์ ธรรมโรจน์. อัยการจังหวัดประจักษ์. (17 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.

ปณิดา ยศปัญญา. นักวิชาการยุติธรรมปฏิบัติการ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ เขต 4 จังหวัดขอนแก่น. (9 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

ประพาฬพงษ์ มากนวล. รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจกรรมองค์กรเพื่อสังคมบริษัท ทูคอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน). (27 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

ปรีดียาธร เทวะกุล. อดีตรองนายกรัฐมนตรี. (14 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.

พีระวัฒน์ โชติธรรมโม. นายกสภาคนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย. (28 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

มงคล บางประภา. นายกสภาคนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (22 สิงหาคม 2562). สัมภาษณ์.

มานะ ตรีรยาภิวัฒน์. คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (5 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

มานะ นิมิตรมงคล. เลขาธิการองค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน (ประเทศไทย). (23 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

วรวิทย์ สุขบุญ. เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (15 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

วสันต์ ภัยหลิกสี. ผู้จัดการกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์. (5 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.

วินัย สุวาริ. โฆษกกองทัพบก. (10 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.

วีระพันธุ์ สุพรรณไชยมาตย์. รองประธานกรรมการกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (28 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

ศรีสุวรรณ จรรยา. เลขาธิการสมาคมองค์การพิทักษ์รัฐธรรมนูญไทย. (14 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์. นักวิชาการด้านสื่อ. (26 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

กลุ่มผู้ผลิตข่าวเชิงสืบสวนทางเฟซบุ๊ก

รูปนีย์ เอียดศรีชัย. นักข่าวประจำรายการข่าว 3 มิติ ทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 แอดมินและเจ้าของแฟนเพจเฟซบุ๊ก “The Reporters”. (15 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.

ภาสกร จำลองราช. แอดมินและเจ้าของแฟนเพจเฟซบุ๊ก “สำนักข่าวชายขอบ”. (27 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

ภูมิพัฒน์ มะลิ. ผู้สื่อข่าวแฟนเพจเฟซบุ๊ก “อีจัน”. (7 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์.

สุภอรรถ โปสุวรรณ. กรรมการผู้จัดการบริษัท แชนด์ วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด แอดมินและผู้รับผิดชอบแฟนเพจเฟซบุ๊ก “ต้อง
แฉ”. (26 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

เดวิด หรือประมุข อนันตศิลป์. แอดมินและเจ้าของแฟนเพจเฟซบุ๊ก "CSI LA". (23 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

เนแมว (นามสมมติ). แอดมินแฟนเพจเฟซบุ๊ก “ปฏิบัติการหมาเฝ้าบ้าน”. (27 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.

We Strong (นามสมมติ). แอดมินแฟนเพจเฟซบุ๊ก “ชมรม Strong ด้านทุจริตประเทศไทย”. (16 มีนาคม 2563). สัมภาษณ์.